

samfunn for alle

Norsk Forbund for Utviklingshemmede → nr 1 | 2008

nfu

Jeg vil hjem!

s. 6

Jesper vant!

s. 14

Ingen endring av abortpraksis

s. 22

Schmack!

s. 24

Store forventninger

Ansvar for koordineringen i saker som angår mennesker med funksjonsnedsettelse er nå overført til barne- og likestillingsminister Manuela Osmundsen. Jeg tror hun i langt større grad vil målbære et likestillingsperspektiv i denne sammenheng. Osmundsen vil ha fokuset bort fra velferd og veldedighet over til at mennesker med funksjonsnedsettelse får makt over egen livssituasjon. Det skal bli spennende å følge statsråden i hennes arbeid.

Et annet spennende trekk så vi allerede høsten 2007, da Statens råd for funksjonshemmede arrangerte hørings-konferansen "Deltakelse og aktivt liv, idealer for fall?". Rådet anbefaler regjeringen å oppnevne et nytt offentlig utvalg som skal gjennomgå livssituasjonen, levekårene og tjenestene for utviklingshemmede. NFU venter i spenning. Saken er til behandling hos Regjeringen nå. I skrivende stund vet vi ikke hva politikerne bestemmer seg for.

Rådet anbefalte ellers at

- det settes inn tiltak for å motvirke økt segregering og store samlokaliseringer i boligtilbudet til utviklingshemmede
- det rettes spesiell oppmerksomhet mot bruken av små stillingsbrøker i kommunene og at kompetansen må økes på alle tjenestenivåer
- det presiseres i lov og regelverk at tjenester skal tildeles på individuelt grunnlag og ikke koples til bolig
- det foretas undersøkelser omkring bruken av segregerte tilbud i skolen og en gjennomgang av skolens opp-

- følgning av elever med utviklingshemning
- kompetansen i NAV og i skolens rådgivningstjeneste styrkes
 - muligheten for aktiv fritid styrkes og at ledsagerbevis blir en nasjonal ordning

Selv om vi ikke får et utvalg med det første, må fokuset rettes inn på ovennevnte anbefalinger – og det umiddelbart. Her er det ingen tid å miste. Det meste av det som anbefales, har NFU hevdet og formidlet utad i lang tid. Det hjelper likevel godt å ha anbefalingene til Statens råd om disse spørsmålene i ryggen – både når vi arbeider interessepolitisk og med enkeltsaker.

VIBEKE SEIM-HAUGEN
GENERALSEKRETÆR

samfunn for alle

Medlemsblad for
Norsk Forbund
for Utviklingshemmede

Seks utgivelser per år.
Årsabonnement: 400,- kroner

ISSN: 0803-5105

Ansvarlig redaktør:
Helene Holand
helene@nfunorge.org

Journalist:
Bitten Munthe-Kaas
bittenmk@yahoo.com
Telefon: 928 36 809

Tilrettelegger letlest stoff:
Kari Bue
kari@nfunorge.org

Adresse:
Samfunn for Alle, NFU
Postboks 8954 Youngstorget
0028 Oslo
Sentralbord: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60
E-post: post@nfunorge.org

Annonseakkvisitør: AMN A/S
Postboks 24, 3340 Åmot
Telefon: 32 78 17 50

Forsidefoto: "Evens øye",
av Trine Mikkelsen

Layout: Hvarings as : Siri
Trykk: Allservice as

Utgivelse 2-2008
kommer 28. april
Frist for saker er 10. mars
Annonsefrist 28. mars

kontorleverandøren

GJØVIK – HAMAR – LILLEHAMMER

Industrigt. 13 • Postboks 1119 • 2605 Lillehammer
Tlf. 61 27 94 00 • Fax 61 27 94 01 • www.kontorleverandoren.no

Innhold

- 4 SOR-konferanse
- 5 Leder
- 6 Jeg vil hjem!
- 14 Jesper vant!
- 19 Småstoff
- 20 Frang-saken
- 21 Annonse
- 22 Abortpraksis
- 24 Schmack!
- 25 Kostholdsprosjekt
- 26 Småstoff
- 27 SAFO-hjørnet
- 28 Skole med framskritt
- 30 Merverdiavgiften
- 32 Småstoff
- 33 Leserinnlegg
- 34 Leserinnlegg
- 36 Invitasjon sommerleir
- 38 Annonser
- 48 NFU-butikken
- 52 Herre i eget hus!

Statusrapport

Det er fortsatt et stort sprik mellom tverrpolitiske mål mellom funksjonshemmedes faktiske hverdag og de tverrpolitiske målene om et samfunn for alle.

Det viser "Statusrapport 07– Samfunnsutviklingen for personer med nedsatt funksjonsevne", som er utarbeidet av Nasjonalt dokumentasjonssenter. Den ble overrakt barne- og likestillingsminister Manuela Ramin-Osmundsen nylig.

I rapporten er forhold på områdene arbeidsliv, transport, IKT, helse- og sosial, opplæring og utdanning, kultur- og fritid, bolig, økonomiske levekår, bygninger og uterom og borgerrollen dokumentert.

I sin tale kom statsråden spesifikt inn på utviklingshemmede som en spesiell sårbar gruppe i denne sammenheng.

Hele rapporten er lagt ut på www.dok.no

FN-konvensjonen

Barne- og likestillingsminister Manuela Ramin-Osmundsen har forsikret at regjeringen skal legge

fram sitt forslag til antidiskrimineringslov våren 2008. Denne loven er avgjørende for at Norge skal kunne ratifisere FN-konvensjonen.

- Som å rope i en tom brønn

“Der skulle vi ha vøri..”

SFAs lesere gikk helt klart glipp av viktig stoff ettersom vi ikke deltok på Samordningsrådets konferanse ”Fra ord til handling” i Bergen nylig. Her satte arrangøren nok en gang det viktige temaet utviklingshemmede og psykisk helse på dagsorden.

Men fortvil ikke: SOR har lagt ut fyldige omtaler både av det foredragsholderne formidlet – og deres lysark på sin hjemmeside. Her leser vi for eksempel hva overlege Ivar Mæhle fra Helse Bergen hadde på hjertet. I sitt

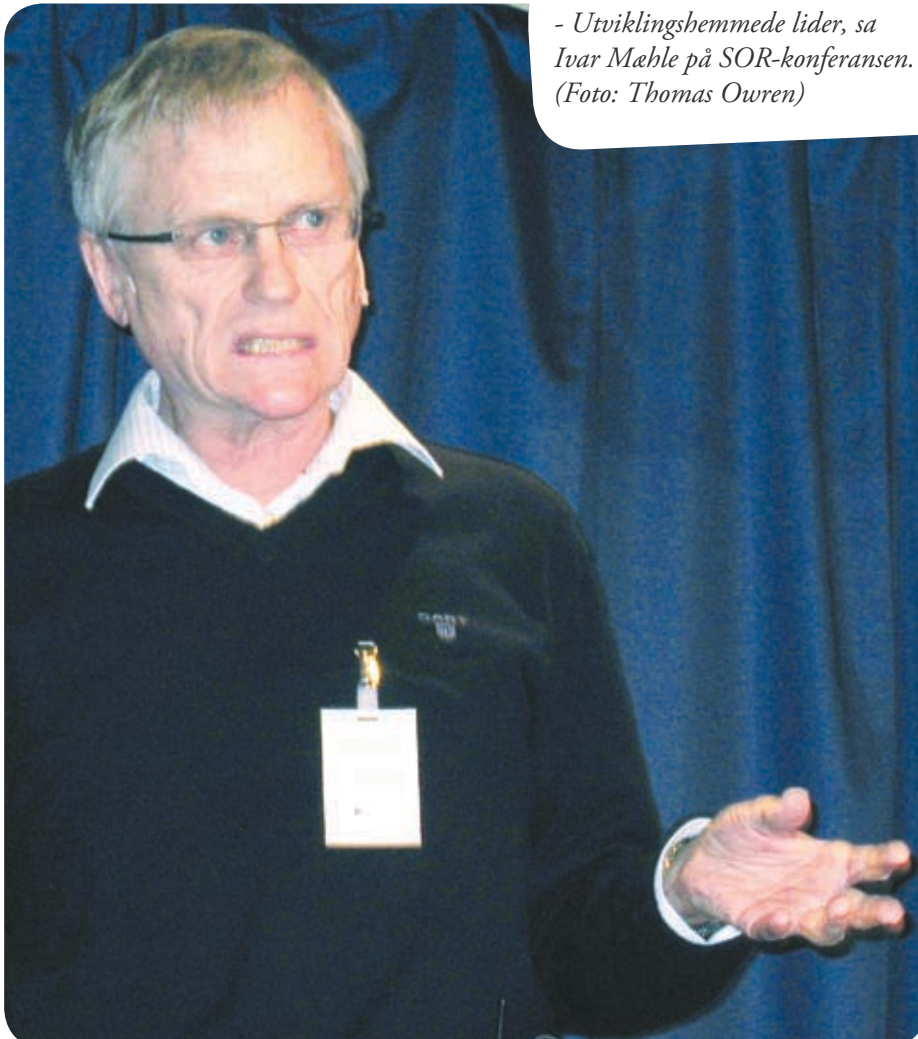
innlegg ga han uttrykk for at mennesker med utviklingshemning er en gruppe som lider, lever med både feil diagnoser og ubehandlede lidelser og har et overforbruk av psykofarmaka forordnet ”på de underligste indiksjoner”. - Overforbruket minsker ikke – tvert i mot – det øker.

Mæhle etterlyste spesialisering rundt denne målgruppen. En slik etterlysning mener han har vært som å rope ned i en tom tønne. - Uten en spesialitet vil det å engasjere seg i arbeidet med utviklingshemmede for leger fremstå som et karrieremessig blindspor.

Han utfordret derfor brukerorganisasjonene generelt og NFU spesielt om å mobilisere aktivt for å få denne prosessen i gang – ettersom det ikke er andre som kommer til å løfte en finger.

Vi anbefaler våre lesere å ta seg tid til å lese mer om hva både Mæhle og de andre foredragsholderne formidlet på www.samordningsradet.no. Vi kan love at det er til å bli klok(ere) av..

BMK

- Utviklingshemmede lider, sa Ivar Mæhle på SOR-konferansen. (Foto: Thomas Owren)

SOR-konferanse

Ski kommune og Stiftelsen SOR – Samordningsrådet for arbeid med utviklingshemmede – arrangerer regionkonferanse om selvbestemmelse for utviklingshemmede i dagene 16. og 17. april for helseregion Øst.

Arrangørene ønsker deltakelse fra utviklingshemmede selv. Blant stikkordene for det som skal tas opp er brukermedvirkning og individuell plan, selvbestemmelse på egne og andres valg og brukerråd.

Mer informasjon finner du på www.samordningsradet.no

Inn i de magre årene

NFU er en organisasjon som beholder medlemmer og har et stabilt, sakte økende medlemstall. Dette må vi holde på. Målet er likevel at medlemstallet skal øke ytterligere. Dette blir en utfordring nå når de økonomiske rammevilkårene endres dramatisk. Etter de syv fete årene er vi nå inne i de magre.

Vi har lenge visst at automatinntektene en dag ville ta slutt, og nå er det slutt. Det vi ikke visste var at andre tilskudd også ble lagt om. Vi fikk heller ikke kompensert for lønns- og prisstigningen i driftstilskuddet vårt. Når vi påpeker at vi trenger akseptable økonomiske rammevilkår for å kunne være gode samarbeidspartnere i forhold til myndighetene, er svaret fra myndighetene at vi må bruke oppsparte midler i 2007 og 2008. Deretter vil vi komme med og få tilskudd via tippeskjelen fra 2009.

Landsstyret har jobbet med å sette tæring etter næring med en reduksjon i kostnadene på 1,5 millioner kroner fra 2006 til 2007. Dette var på langt nær nok – ettersom inntektssvikten

ble på 2,5 millioner i et budsjett som allerede var et underskuddsbudsjett. Reduksjonen i automatinntekter fra 2006 til 2007 var på 4 millioner. I budsjettet for 2008 er kostnadene ytterligere redusert med 1 million. Men automatinntektene blir ikke kompensert før i 2009. Vi må derfor gjøre som Stortinget har pålagt oss, og tærer nå på oppsparte midler.

For å kunne gjennomføre så store kostnadsreduksjoner må antall årsverk i sekretariatet reduseres. En hjemmel som har vært vakant fra september 2007 er nå inndratt. Den 1. august inndrar vi enda en hjemmel – når den blir vakant. Dette vil føre til noe mindre kapasitet i sekretariatet, men forhåpentlig ikke berøre medlemmene i for stor grad. Det som bekymrer meg mer, er at en av juriststillingene våre vil stå ledig i 2008. Trine G. Stavn har søkt og fått innvilget et års permisjon. Jeg frykter at dette vil gi et dårligere tilbud til medlemmene. Fra 2009 har landsstyret på nytt budsjettet med to juriststillinger, og vi ønsker Trine velkommen tilbake.

På den positive siden vil jeg nevne at vi har fått støtte til flere viktige prosjekter. Boken "Pengene mine" kommer snart i revidert utgave, støttet av Utdanningsdirektoratet. Helse- og sosialdirektoratet støttet det europeiske samarbeidet vårt, blant annet studieturen til Skottland for aktive medlemmer med utviklingshemning. Husbanken støttet boligkonferansen i november, en konferanse som vi har fått mange positive tilbakemeldinger på. NFU Nordland fikk støtte fra Helse- og Rehabilitering til å utarbeide en samling av gode eksempler på hvordan mennesker med utviklingshemning lever. "Levva livet" ble avsluttet i 2007 og er blitt en flott samling.

Da gjenstår det bare å brette opp armene og ønske fortsatt lykke til med arbeidet for å bedre levekårene til mennesker med utviklingshemning!

HELENE HOLLAND

Advokat Petter Kramås

ADVOKATFIRMAET HESTENES OG DRAMER & CO

Vi har bred erfaring i saker som gjelder utviklingshemmede:
Sosial- og helsetjenester, trygd, spesialundervisning, erstatning, arbeidsrett, arv og testament mv.

Besøk oss på våre nettsider - www.hestenesdramer.no
Her finner du også nyttig informasjon, artikler og lenker.

Ta gjerne kontakt for en uforpliktende samtale – eller send oss et brev eller en mail!
Ingen kostnader før vi har avtalt oppdrag. Vi kan søke om fri retts hjelp for deg.

HOVEDKONTOR: Møllergaten 4, 0179 Oslo, telefon 24 14 53 50
FILIAL I SON / AKERSHUS: Storgaten 54, 1555 Son, telefon 64 95 04 13
petter.kramaas@hestenesdramer.no

Jeg vil hjem!

TEKST: BITTEN MUNTHE-KAAS

FOTOS: PRIVATE OG AV OVENNEVNT

- Jeg vil hjem! Hvor lenge må jeg være her?

Grete Storjord gjentok spørsmålet da vi nylig besøkte henne på Prestegårdstunet sykehjem i Kjøpsvik sammen med 68-åringens søster og hjelpeverge Bente Storjord Johnsen. Denne institusjonen er den eneste i Tysfjord kommune i Nordland der det gis døgnkontinuerlige sykepleiefaglige tjenester. Sykehjemmet ligger bortimot tre timers reise med bil tur-retur fra Gretes tidligere hjem på Storjord.

Etter en konsultasjon hos kommunelegen 1. november 2005 ble kvinnen med lettere utviklingshemning straks sendt til et tre ukers utredningsopphold på sykehjemmet. Hjelpeverge Bente ble først orientert om disse planene 26. oktober og av kommunelegen selv to dager senere. Hun sa straks et klart nei til at Grete skulle på utredningsopphold.

Dette skjedde for over to år siden nå.

Begrunnelsen

Begrunnelsen for det som ble sagt å skulle være et tre ukers utredningsopphold, var kommunens ønske om å få kartlagt Gretes fallende funksjonsnivå – som hadde skjedd gradvis over lang tid. Både kommunelegen og lederen i helse- og omsorgsetaten mente at hennes sviktende helse var av varig karakter og at en plass på sykehjemmet var nødvendig på mer permanent basis. Det ble i tillegg argumentert med at en forsvarlig oppfølging av hennes vanskelige regulerbare diabetes best kunne utføres på et sykehjem med kontinuerlig sykepleierbemanning og regulære legevisitter.

Overfor kommunelegen og de ansatte på sykehjemmet har Grete aldri takket nei verken til utredningsoppholdet eller å være på Prestegårdstunet. Til sin søster og hjelpeverge og andre pårørende har hun derimot hele tiden gitt uttrykk for at hun vil tilbake til Storjord og at hun overfor kommunelegen takket ja til utredningsoppholdet, fordi hun ikke visste hva hun skulle si. Gretes uklare signaler er bakgrunnen for uenigheten mellom hennes søster og hjelpeverge og det offentlige om hvorvidt Grete har samtykkekompetanse eller ikke og dermed hva som er til hennes beste.

Protest

Da Bente fikk høre at kommunelegen ville sendte Grete på et tre ukers utredningsopphold, ble hun med en gang redd for at oppholdet på Prestegårdstunet kom til å bli permanent. Men til tross for at hun er Gretes hjelpeverge, ble Bente aldri hørt. Etter en stund tok hun derfor kontakt med NFU Nordland fylkeslag for å be om hjelp. Allerede 28. oktober – to dager før Grete ble flyttet til Prestegårdstunet – fikk fylkeslaget fullmakt til å opptre på vegne av søsteren.

Men etter at NFU Nordland fylkeslag etter mye om og men heller ikke nådde fram i sin argumentasjon for å få Grete hjem, så Bente til slutt ingen annen mulighet enn å kontakte advokat Petter Kramås i Oslo for å få ham til å representere søsteren. Når vi leser den meget omfangsrige korrespondansen mellom Kramås og det offentlige i denne saken, blir vi raskt slått av hvor uforholdsmessig mye tid han måtte bruke for å i det hele tatt å få svar på sine mange henvendelser.

Etter mye om og men ble Statens Helsetilsyn i Nordland også koblet inn. Svaret herfra var at et korttidsopphold

på et sykehjem ikke ble ”oppfattet som inngripende verken i tid eller varighet”. Helsetilsynet viste til at Grete selv hadde takket et muntlig ja til oppholdet i den tidligere omtalte konsultasjonen hos kommunelegen, og at det derfor ikke kunne legges avgjørende vekt på hva Bente som hennes søster og hjelpeverge mente.

Habiliteringsteamet

Etter diverse korrespondanse uten å komme noen vei ba Petter Kramås til slutt om at det ble foretatt en ”second opinion” av spesialisthelsetjenesten og habiliteringsteamet ved Hålogalands-sykehuset i Narvik om hva slags diabetesbehandling og pleie- og omsorg Grete hadde behov for. Kramås ville i tillegg ha teamets syn på hvorvidt hans klient har samtykkekompetanse – som helsehjelp etter pasientrettighetsloven skal være basert på.

I sin konklusjon presiserer habiliteringsteamet at man her ikke har vurdert Gretes samtykkekompetanse ”i vid forstand”. Teamet skriver imidlertid i sin uttalelse blant annet at ..”pasienten er lett å lede i samtale og er enig med den hun snakker med. Ut fra de svarene pasienten gir har teamet en klar oppfatning av at hun ikke reflekterer over sammenhenger eller ser konsekvenser av det hun sier. Dette støttes av hjelpeverge/søster som mener at hun ikke har samtykkekompetanse”.

Bente – som kjenner Grete best av alle – har alltid ment at søsteren ikke greier å sette en sak i perspektiv eller se konsekvenser av svarene sine. Med sin kjennskap til Gretes helhetlige behov har Bente hele tiden derfor vært overbevist om at det beste botilbudet til søsteren er i sitt tidligere hjem – i en omsorgsbolig i hjembygda der hun bodde i nesten 14 år. I denne omsorgsboligen fikk hun det familien

i hovedsak opplevde som nødvendig bemanning til å ivareta reguleringen av sin kompliserte diabetes, behov for omsorg, meningsfylte aktiviteter, familie rundt seg i det daglige osv.

Den viktige helheten

- Det er helheten som er viktig for et menneskes livskvalitet – ikke det daglige antallet blodsuktermålinger, sier Bente i en kommentar til Samfunn for alle. Hun ser tilbake med takknemlighet på det tjenesteyterne i det daglige gjorde for Grete da hun bodde hjemme på Storjord. - Det var derimot mer problematisk å forholde seg til den daværende ledelsens mer restriktive regimer, sier hun.

Grete var leietaker i omsorgsboligen i en tomannsbolig i Storjord av kommunen. Der bodde hun sammen med en kvinne og etter hvert god venninne i 50-årene som også har lettere utviklingshemning. De to hadde hver sin leilighet med felles heldøgns tjenestetilbud. Tomannsboligen ligger bare et par titalls meter nedenfor søster Bentes enebolig.

Noen måneder etter at Grete ble overført til sykehjemmet langt unna, ble hennes gode nabo flyttet til en annen omsorgsbolig i Storjord. Da SFAs utsendte var på besøk, var det tre leiligheter ledige samme sted. Kommunen vendte imidlertid tommelen ned for at de to kvinnene kunne dele et heldøgns omsorgstilbud der i stedet.

Grete Storjord før overføringen til sykehjemmet i november 2005. (Foto: Privat)

Søster og hjelpeverge Bente Storjord Johnsen på besøk hos Grete på Prestegårdstunet sykehjem i november 2007. (Foto: Bitten Munthe-Kaas)

Grete Storjord i eget hjem med familien rundt seg før hun ble overført til Prestegårdstunet. (Foto: Privat)

Tomannsboligen som Grete Storjord tidligere delte med en annen kvinne med lettere utviklingshemning har stått delvis tom siden de to flyttet ut. Bildet er tatt fra søsterens veranda. Hun bor et par titalls meter ovenfor.

Passiv og isolert

Gretes Storjord Johnsen hverdag på Prestegårdstunet sykehjem har hele tiden vært ensformig og lite stimulerende. Hun sitter stort sett passiv i en stol, legger seg tidlig, mister stadig initiativ og ferdigheter. Etter over to år gir hun overfor sin familie fortsatt uttrykk for at hun ikke forstår hvorfor hun må være der.

I dag har ikke Grete noe annet sted å bo enn på sykehjemmet heller. Søster og hjelpeverge Bente så til slutt ingen annen utvei enn å si opp hennes leiekontrakt i den tidligere omsorgsboligen – ettersom egenandelen for oppholdet på sykehjemmet er 9 800 kroner pr. måned. Kommunen krevde i tillegg nesten 4000 kroner i husleie for leiligheten i omsorgsboligen.

Bente nektet å betale på vegne av søsteren for det som ble sagt å skulle være et korttidsopphold på sykehjemmet. Kommunen sendte til slutt sitt krav til rettslig inkasso for å få inn disse pengene. Korrespondansen mellom advokat Petter Kramås og kommunen om denne saken skulle også vise seg å trekke ut i langdrag. Fortsatt – over to år senere – er det ikke endelig avklart hvor stor del av de påløpte utgiftene

som Grete faktisk er ansvarlig for å dekke.

Grete maktet uansett ikke å opprettholde to bosteder samtidig med sin lille uførepensjon. Familien måtte tømme leiligheten hennes i tomannsboligen. Gretes inventar og løsøre ble fordelt mellom slektningene. I dag har hun noen få møbler og andre personlige eiendeler på rommet sitt på sykehjemmet.

Skremmende

Hjelpeverge Bente har hele tiden argumentert for at tilværelsen på Prestegårdstunet har ført til en ytterligere forverring av Gretes fysiske og psykiske helsetilstand. - Forskjellen på hvordan hun fungerer i dag i forhold til før hun kom på sykehjemmet er åpenbar og skremmende. Hun har lite eller ingen kontakt med de andre beboerne, savner kontakt med andre mennesker og ikke minst å ha familien rundt seg. De ansatte er snille og hjelpsomme – men har altfor dårlig tid. Gretes livskvalitet ville ha vært vesentlig bedre hvis hun hadde fått bo på Storjord med tilstrekkelig individuell oppfølging, mener Bente.

Hun er opptatt av at tilbudet på sykehjemmet primært er innrettet mot å gi søsteren forsvarlig sykepleiefaglig bistand. - Søkelyset på denne type institusjon er i liten eller ingen grad rettet mot miljøarbeidertjenester eller annen form for individuell tilrettelagt tjenesteyting som en person med utviklingshemning både har behov for og krav på.

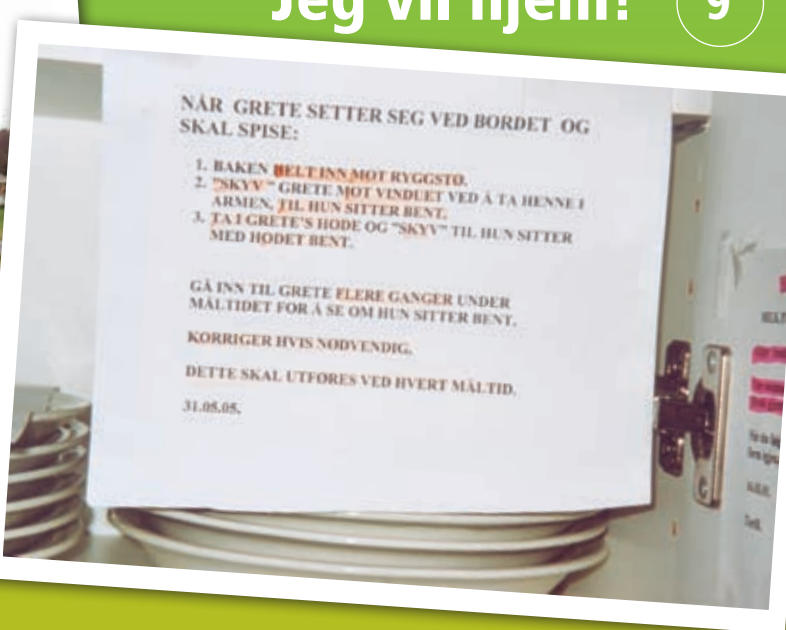
- Har du ikke forståelse for argumentet om at det mest forsvarlige medisinske tilbudet Grete med sin kompliserte diabetes kan få, nettopp er på et sykehjem?

- Tysfjord kommune argumenterte i sin tid med at tjenestetilbudet måtte oppgraderes med minimum seks sykepleierstillinger for å gi Grete en faglig forsvarlig tjeneste hvis hun skulle bli boende hjemme. Det ble vist til at kommunen i så fall måtte øke kostnadene til henne samtidig som bevilgningene måtte reduseres innen andre tjenesteområder.

Dette står i sterk kontrast til uttalelsen fra sykehuset der det ble anbefalt å foreta fire blodsukermålinger på Grete pr. døgn. Verken habiliteringsteamet eller vi i familien har noen gang ment

De nye omsorgsboligene i Storjord.

Det finnes regler for mye.. Disse ble utarbeidet da Grete bodde på Storjord.

at det er nødvendig at disse målingene foretas av sykepleier. Derfor søkte vi aldri om slik kompetanse hjemme hos Grete heller. Poenget er at tjenesteytere som kjenner Grete etter hvert kan lære seg å tolke tegn på ubalanse. De kan også læres opp til å tolke blodsukkerresultatene og kontakte medisinsk faglig personale når det vel og merke er nødvendig.

Det innstendige ønsket

Bente presiserer at familiens innstendige ønske hele tiden har vært at Grete skal ha et så aktivt og selvstendig liv som mulig med det individuelle tjenestetilbudet som hun med sin utviklingshemning har behov for. - En mer aktiv og meningsfylt hverdag – og dermed god livskvalitet – virker også gunstig rent medisinsk – ikke minst på hennes diabetes. Selv om hun får bedre medisinsk faglig oppfølging på et sykehjem, er det for oss ikke det som skal avgjøre hvordan hennes hverdag ellers fungerer.

- Tysfjord kommune sparer nå store beløp på å oppbevare søsteren min på Prestegårdstunet fremfor å gi henne heldøgns tilbud i eget hjem på Storjord. Jeg mener dermed at det kan

stilles spørsmål om hvorvidt Tysfjord kommune stiller vilkår om hvor folk skal bo for i det hele tatt å ha rett til å motta tjenester. Det er i så fall i strid med loven, sier Bente.

Politisk begrunnelse

Hun er derfor ikke i tvil om at den reelle begrunnelsen for at Tysfjord kommune nekter å yte Grete tjenester hjemme er politisk, og først og fremst dreier seg om økonomiske vurderinger. - Det er nok en gang grunn til å minne om at vi verken har sendt en søknad om sykehjemsplass for Grete, og aldri på noe tidspunkt har ønsket et slikt tilbud til henne heller.

Bente Storjord Johnsen. har fortsatt ikke gitt opp håpet om at søsteren til slutt vil få individuelt tilpassede tjenestetilbud i eget hjem på Storjord. - Denne saken reiser uansett mange viktige prinsipielle spørsmål omkring plasseringen av utviklingshemmede på sykehjem. Hvis den kan hjelpe andre, er det uansett verdt å stå fram og formidle våre erfaringer, sier Bente Storjord Johnsen.

Avslaget fra fylkesmannen

I august 2007 kom brevet der fylkesmannen i Nordland formidler sitt endelige avslag om at Grete Storjord får flytte tilbake til det tidligere hjemmet sitt på Storjord. Fylkesmannen har i stedet bestemt at 68-åringen skal bli boende på Prestegårdstunet sykehjem resten livet. Vedtaket er i strid med søster og hjelpeverge Bente Storjord Johnsens vilje. I sin begrunnelse la fylkeslegen avgjørende vekt på ..”forsvarlighet i forhold til hennes (Gretes, red.) behov for medisinsk oppfølging”.

Etter dette kastet også advokat Petter Kramås håndkleet. I et brev til Bente skriver han at ..”det er ikke noe å hente slik saken står pr. i dag – med tanke på fylkesmannens holdning”. Kramås foreslår derfor at Bente nå i stedet retter blikket mot mulighetene for å gjøre søsterens hverdag best mulig på sykehjemmet. - Jeg kan i det hele tatt bare beklage utfallet i denne saken. Intet av det som erfaringsmessig burde virke, har virket for oss her, skriver Kramås.

Gretes helse

Grete Storjord ble født nesten blind i 1939. På bakgrunn av sin manglende tall- og begrepsforståelse osv. fikk hun etter hvert diagnosen lettere grad av utviklingshemning. Hun bodde en del år på den tidligere sentralinstitusjonen Vensmoen i Saltdal. Da hun kom tilbake til Tysfjord i 1992, flyttet hun inn i egen leilighet i en omsorgsbolig i hjembygda.

Hun har alltid hatt dårlig syn, bruker høreapparat, men har et godt språk. Syns- og hørselshemmingen har imidlertid ført til at hun er blitt stadig mer nølende og usikker når hun beveger seg. Hennes fysiske og psykiske helse ellers er også blitt dårligere i de senere årene. Diagnosen diabetes fikk hun i 1988. Den har alltid vært vanskelig å regulere.

Aktivitetsplan til ettertanke..

Først etter over to år på sykehjem har Grete Storjord fått støttekontakt. Det skulle ta like lang tid før Tysfjord kommune utarbeidet en aktivitetsplan for 68-åringen på Prestegårdstunet etter at hjelpevergen hadde purret på den flere ganger. Med unntak av tre avsnitt om personlig stell, gjengir vi planen i sin helhet – til ettertanke..

”Definisjon: Aktiviteter i forhold til rutinemessige og andre viktige daglige gjøremål. Husk at Grete har sine begrensninger i forhold til helse og persepsjon (syn og kroppslige problemer). Veiledning i forhold til enkeltområder i dagliglivet. Motiver og tilrettelegg. Ikke tving. Stimuler og oppmuntre!!!

Hovedmål: Gi brukeren en positiv og forutsigbar hverdag. Imøtekomme/oppfylle Grete sine daglige primære og sekundære behov i forhold til fysisk og psykisk helse.

Delmål: Motivering i deltakelse i aktiviteter som tilrettelegges, gi veiledning og ros underveis. Styrk selvtilliten ved at brukeren får anledning til å mestre en del dagliglivets gjøremål og aktiviteter.

Viktige ting med Grete: Hun elsker å prate med andre om nærsagt alt. Intelligensmessig/kognitivt relativt høyt nivå. Har greie på det meste. Hun husker navn, hendelser og er veldig slektsbevisst. Snakk aldri over hodet på henne. Grete har god hørsel og får med seg det meste.

Spisesituasjonen: Her liker Grete å bruke lang tid. Hun koser seg med maten, prater litt med seg selv og kommenterer andre i nærmiljøet. Hun kan ha mye galgenhumor i seg. Eksempel: Hvis noen faller eller mister en kopp slik at den knuses, kan det fremkalle stor glede og humor.

Mobilitet: Grete må få bevege seg så mye som mulig for ikke å stivne til. Når ribbeveggen blir satt opp, la henne bruke denne. Fysioterapeuten kan gi en

del rettleiding på hva som er viktig å vektlegge for å vedlikeholde eller bedre hennes bevegelsesapparat/motorikk.

Kommunikasjon: Grete trenger noen som kan prate med henne om hvordan hun har det og hva hun ønsker. Hun har greie på det meste. Grete elsker å være der hvor det er andre mennesker, eks. ute i kantina der det er mye trafikk, folk kommer og går. Dette bør være mulig å få til. Kontaktskyekl. tilrettelegger for dette.

Dagsenter: Grete har tilbud om å få være der 3 ganger i uka (mandag, tirsdag og torsdag fra kl. 1100 – 1300). Det å komme seg dit byr på utfordringer. Dagsenteret bør kjøpe inn hobbymateriale som kan brukes av svaksynte. Hun bør få bestilt inn lydbøker hun kan høre både hjemme og på dagsenteret. Støttekontakten bør kunne delta i disse aktivitetene. Hun har godt av å være sammen med andre i ulike aktiviteter.

Turer: Arrangeres minst 1 gang i mnd, etter avtale og dersom helsen tillater dette. Den som skal på tur med henne må kunne håndtere Grete sin diabetes.

Kontakt med pårørende: Det er viktig at Grete får ha hyppig kontakt med nære pårørende. Oppmuntre henne å ringe til de hun selv ønsker.

Grete sitt rom: Grete har noen ganger behov for å være for seg selv. Fra før har hun i mange år hatt sin egen leilighet, der hun selv var sjef. Hun kan godt like å være alene i kortere perioder. Hun liker godt å høre på radioen, der dagsaktuelle temaer behandles.

Gretes åndelige behov: Hun er opp-tatt av å få delta i kirkelige handlinger. Dersom hun ønsker det, bør hun få prate med presten dersom hun ønsker dette. Dersom dette er mulig, bør hun få anledning til å delta i gudstjenester i kirken.

- Vi er i ferd med å miste kontakten med Grete, sier Bente Storjord Johnsen.

- Planen henger ikke på greip!

- Min umiddelbare kommentar da jeg fikk "aktivitetsplanen" var at den ikke henger på greip.

Gretes søster og hjelpeverge, Bente Storjord Johnsen påpeker i en kommentar til aktivitetsplanene at Grete er lite villig til å dra på aktivitetssenteret der hun kan være et par timer tre dager i uken. -Hun gir uttrykk for at hun blir lei av å drikke kaffe der – og ikke har noen å prate med. Min søster har hittil heller ikke fått hjelp til å ringe familien en eneste gang. Hun har en seksjon med en ribbevegg, men får ikke lov å sette den opp på sykehjemmet. Det er ikke er tillatt å lage hull i veggene. Som hjelpeverge og søster får jeg for øvrig lite eller ingen informasjon om Grete fra sykehjemmet. Jeg merker til min fortvilelse at vi over tid og med den lange avstanden til Prestegårdstunet er i ferd med å miste kontakten med henne, sier Bente Storjord Johnsen.

Samtykkekompetansen

Hvorvidt Grete Storjord har gyldig samtykkekompetanse – og dermed forutsetninger for å forstå hvorvidt et sykehjemsopphold er til det beste for henne – har det vært strid om.

Habiliteringsteamet ved Hålogalands sykehuset mener nei – i likhet med søsteren og hjelpevergen Bente Storjord Johnsen (se hovedsaken s. 6-8). Hva som er konklusjonen til konsulenten for funksjonshemmede i Tysfjord kommune er det derimot ikke like enkelt å finne ut av.

Han har skrevet brev av 26. oktober 2005 med en "funksjonsvurdering" og deretter et nytt om Gretes "samtykkekompetanse" av 21. november -05 til henholdsvis kommunelegen og helse- og sosialsjefen i Tysfjord kommune.

I førstnevnte skriver han blant annet: "Grete er blitt mer krevende spesielt det siste året. Hun klarer lite av det

hun klarte før. Hennes hukommelse er blitt dårligere. Hun blander i hop navn, tid og steder. Spør flere ganger om ting hun nettopp har fått vite. Spør også mye opp igjen om ting som skal skje eller ting vi skal gjøre. Grete trenger trygghet og forutsigbarhet. Dette mangler i stor grad i dag. Hun trenger å vite at hun har noen rundt seg hele tiden. Noen som kan ha tid til å høre på hva hun har å si og noen som kan ha hennes fysiske og psykiske tilstand under oppsikt. Som påser at hun får oppfylt sine primære og sekundære behov i hverdagen".

I vurderingen av Gretes samtykkekompetanse en snau måned senere er tonen en annen. Her heter det blant annet: "Grete er fullt ut i stand til å ta egne valg på de forskjellige livsområder, dersom forholdene blir lagt til rette for dette. Hun må få lov til å ta egne valg"... "Man må også kunne stole på at de signaler hun gir blir de som hun har bestemt selv".

- Sykehjem ikke et alternativ for utviklingshemmede

- En rekke kliniske erfaringer og undersøkelser viser at vanlige sykehjem som regel er et dårlig alternativ for utviklingshemmede. De som kommer dit, ser ut til å forfalle hurtigere enn de ellers ville ha gjort. Verken bemanning, fagkunnskap eller reaksjoner fra andre beboere tilsier en slik løsning.

Sjefpsykolog Knut-Ove Solberg ved Avdeling for voksenhabilitering ved Ullevål universitetssykehus i Oslo er en av landets mest erfarne fagpersoner på aldring og utviklingshemning og spesielt på dem som utvikler demens. I en samtale med Samfunn for alle understreker han at det oppstår særlig fare for skadevirkninger hvis et sykehjems-tilbud til en person med utviklingshemning blir etablert uten skikkelig planlegging. - Det gjelder særlig hvis det starter som et midlertidig opphold, deretter går over til å være permanent og ikke gjennomføres med kjent personale. En flytting må heller ikke gjennomføres uten at det foreligger en grundig undersøkelse av den enkelte og nøye vurdering av konsekvensene ved flytting. Det gjelder både medisinsk, psykologisk og sosialt. Det må som et minimum tilføres faglig kompetanse ut over tradisjonell medisinskfaglig sykehjemskompetanse.

Knut-Ove Solberg presiserer at han ikke kjenner denne enkeltsaken. Men med sin lange erfaring fra arbeid med

mennesker med utviklingshemning – og spesielt personer med begynnende demensutvikling – er han ikke overrasket over at Grete Storjord funksjonsnivå er blitt vesentlig redusert i de vel to årene hun har vært plassert på Prestegårdstunet sykehjem. - Det kan imidlertid være et sammensatt og komplekst bilde som fører til funksjonsnedsettelse, sier han.

Samtykkekompetansen

Solberg understreker at det å vurdere samtykkekompetansen hos personer med utviklingshemning er komplisert. Han stiller seg noe tvilende til realiteten i Grete Storjords samtykkekompetanse når 68-åringen selv gir uttrykk for at hun har det bra på sykehjemmet. - Samtykkekompetansen varierer sterkt hos mennesker med utviklingshemning – helt avhengig av hva saken gjelder. Det er vanskelig å svare et ja eller nei på hvorvidt den enkelte har det – uavhengig av saken det gjelder. De fleste vil forstå og svare adekvat på enklere saksforhold, men vil trenge hjelp til større beslutninger som har med sin mer overordnede livskvalitet å gjøre. Det kan for eksempel gjelde innholdet i et dagtilbud, hva slags type bolig og omfang av tjenester han eller hun trenger osv.

Solberg stiller seg derfor noe undrende til at Grete Storjords søster og hjelpeverge som kjenner henne best av alle, ikke er blitt hørt når hun i disse årene hele tiden har argumentert for at det er best for søsteren å flytte tilbake til hjembygda.

Stor tapsopplevelse

Solberg er ellers opptatt av å formidle at det for eldre mennesker med utviklingshemning representerer en stor tapsopplevelse å bli flyttet fra sine nærmeste flere timers reise unna. Han understreker at det kan påvirke den enkelte sterkt. - Utviklingshemmede har færre kognitive ferdigheter. De er derfor enda mer sårbare enn andre i en slik situasjon. Mange vil ha problemer

med å forstå hvorfor deres nærmeste ikke er rundt dem i det daglige lenger. Slike tapsopplevelser vil svært ofte utløser depresjon. Det hviler derfor et stort både etisk og faglig ansvar på dem som fatter slike avgjørelser og ikke har vurdert konsekvensene i forkant.

Man tar bort en del av et menneskes fundament ved flytting – og spesielt når det resulterer i mindre kontakt med nærpersonene som de er vant til å ha omkring seg. Det er for øvrig ikke bare familie og venner den enkelte mister når vedkommende omplasseres. Også tjenesteytere som han eller hun kan ha hatt nær tilknytning til i sitt tidligere hjem, vil få problemer med å besøke dem når de flyttes langt unna.

Økt flyttepress

- Tror du at dagens omsorgsboliger kan ivareta de grunnleggende behovene til personer med utviklingshemning som har en demensutvikling?

- Til tross for mangler i tjenestene til utviklingshemmede bør man i de fleste omsorgsboliger kunne ivareta den enkeltes behov både for omsorg, sikkerhet, medisinsk oppfølging og sosial kontakt. I mange slike boliger kan det likevel bli vanskelig å forandre systemene rent organisatorisk. De fleste slike steder er ikke innrettet på at den enkelte mister funksjoner. Dette kan i sin tur føre til at det for fort og for lett skapes et økt press på å få overført den enkelte til en heldøgns somatisk institusjon i stedet.

Solberg presiserer at det likevel ikke går an å si at ”nå er hun så dårlig at vi må flytte henne” – for eksempel på bakgrunn av dårlige blodsukkermålingsresultater. - Det skal aldri bare ligge en medisinsk, men en tung og helhetlig faglig begrunnelse bak. Forutsetningen er i tillegg at Kvalitetsforskriften følges. Den sier en del om at grunnleggende sosiale og privatrettslige forhold skal ivaretas i tillegg til at den enkeltes basale behov for mat, søvn og ernæ-

- Det for mennesker med utviklingshemning å bli flyttet langt unna hjemmefra uten sine nærmeste rundt seg er en stor tapsopplevelse som svært ofte skaper depresjon, sier sjefpsykolog Knut-Ove Solberg.

ring må dekkes. Slike behov ivaretas nok stort sett av ansatte – som riktignok har altfor dårlig tid. Den enkeltes behov for stimulering, utfordringer og meningsfylte aktiviteter blir derimot ikke på langt nær ivaretatt godt nok. Konsekvensene kan i mange tilfeller bli oppbevaring

- Har du noen gang anbefalt flytting av mennesker med utviklingshemning til vanlige somatiske sykehjem?

- Jeg har kun gjort det i tilfeller der den enkelte er i en senere demensfase eller i en terminalfase og sover store deler av døgnet, svarer Knut Ove Solberg.

Skjer flere steder

På spørsmål om plasseringen av Grete Storjord i et sykehjem mot hjelpevergens vilje er et helt spesielt tilfelle, svarer Knut-Ove Solberg benektende. - Dette er et scenario vi dessverre ser flere steder. Hovedgrunnen er at svært få kommuner har satt temaet aldring og demensutvikling blant eldre utviklingshemmede på dagsorden i sin handlingsplan for eldresektoren. Det drives generelt i mange kommuner - med noe unntak - en lite gjennomtenkt planlegging og føres en lite helhetlig politikk for å løse disse utfordringene. Dette skjer i en situasjon der utviklingshemmede stadig blir eldre. Med tanke på at den enkeltes utviklingshemning i seg selv representerer en helseisriko, får de dermed aldringsproblematikken i tillegg. Spesielt gjelder dette de stadig flere som også får en demensutvikling. All erfaring viser dessuten at generasjonen som pr. i dag er på sykehjem, reagerer negativt på medboere med utviklingshemning – med de belastninger det også fører med seg for ivaretakelsen av den enkeltes behov for sosial kontakt med dem de bor sammen med.

Tankefors

Solberg mener det må være et tankefors for kommunene at eldre mennesker med utviklingshemning nå skal ”integreres” tilbake til institusjoner som man de siste tiårene har kjempet for å legge ned. - Paradoxet blir ikke mindre når vi samtidig vet at dette skjer nettopp for den generasjonen av utviklingshemmede som har hele institusjonserfaringen med i sin livshistorie, presiserer Knut Ove Solberg.

- Advarer alle

- Det er all grunn til å advare alle som måtte komme i en tilsvarende situasjon som Grete Storjord. Innleggelse i sykehjem for utredning bør etter dette ikke godtas av noen – hvis man samtidig ikke ønsker et varig opphold i sykehjem.

Advokat Petter Kramås understreker i en kommentar til Samfunn for alle at den enkelte står vesentlig sterkere i en eventuell klagesak dersom vedkommende fortsatt bor hjemme i egen bolig med tilhørende tjenestetilbud – og det er utgangspunkt for den videre behandling av saken.

- I denne saken har Tysfjord kommune i tillegg gjennomført den første innleggelsen uten i det hele tatt å ha forholdt seg til hjelpevergen. Grete Storjord har ikke selvstendig samtykkekompetanse. Dermed er det hjelpevergen som uttrykker hennes syn i saken. Dette synet er det likevel ingen som er villig til å legge vekt på. Det er fortsatt en gåte for meg at fylkesmannen i Nordland som klageinstans ikke har hatt noen innvendinger mot en slik fremgangsmåte. Det er ikke rettslig adgang til å legge noen inn i sykehjem mot deres vilje. I denne saken er det likevel i realiteten det som har skjedd, sier Petter Kramås.

Kommentarer fra fylkesmannen

Samfunn for alle ba Leif Aronsen, som er fungerende avdelingsdirektør for Sosial- og familieavdelingen hos Fylkesmannen i Nordland, svare på hvorvidt fylkesmannen kan gi rettslig adgang til å legge noen inn på sykehjem mot vedkommendes vilje. Vi ba også om hans kommentar til at Tysfjord kommune ikke har forholdt seg til hva hjelpevergen/søsteren mener er best for Grete.

Vi har fått følgende skriftlige kommentar fra Aronsen:

”Vi opphevet kommunens vedtak om hjemmebaserte tjenester da dette framsto som uforsvarlig. Vårt vedtak er basert på en skjønnsmessig vurdering, der vi har fortolket regelverket i tråd med forståelsen til våre oppdragsgivere.

Hvor langt den enkeltes rett til å få ivaretatt nødvendig helsehjelp og bistand for øvrig i sitt hjem er på sett og vis et politisk spørsmål.

Samfunn for alle ber om kommentar til at kommunen ikke synes å ha vektlagt hjelpevergen sine synspunkt. I saken er det flere som mener noe om hva som er best for Storjord, herunder medisinske vurderinger. Det er kanskje grunn til å spørre hvor hennes stemme er i framstillingen.

25.01.08

Leif Aronsen”.

Fire års kamp ble kronet med seier

Jorunn Hagesæther og Leif Johan Røthe i Karmøy visste hva som var best for sønnen Jesper – som har diagnosen infantil autisme. Det skulle koste dem mange penger, mye fritid, dype nedturer og diverse ankerunder. Til slutt ble deres fire år lange kamp for sønnens utsatte skolestart likevel kronet med full seier.

For regjeringsadvokaten trakk nylig ankesaken som skulle vært oppe i Høyesterett i slutten av januar. Dommen fra lagmannsretten – som dermed er rettskraftig – vil trolig gjøre det enklere for andre foreldre i samme situasjon å nå fram i systemet. Lagmannsretten slår fast at det ved skolestart skal være hensynet til barnets beste som teller.

Dom-sitat

..”Slik lagmannsretten ser det, er det en alvorlig svakhet ved skolemyndighetenes behandling at man ikke tok kontakt mot foreldrene eller andre som hadde særlige forutsetninger for å vurdere dette barnets behov. Det er også lagmannsrettens oppfatning at en slik saksbehandling ikke tilfredsstillende de alminnelige forvaltningsrettslige krav til forsvarlig saksutredning” (s. 12).

Dommen er et nederlag for PPT i Karmøy kommune og staten ved Fylkesmannen i Rogaland. Argumentet som regjeringsadvokaten brukte for å trekke den langvarige saken et par uker

før den skulle opp i Høyesterett, var at det ble gjort av ”hensyn til gutten”. I dommen heter det at... ”Retten ikke kan se at barnets beste overhodet er vurdert”. Foreldrene har på sin side hele tiden ment at saken aldri har hatt noe i en rettsal å gjøre.

Andre barn

Det sentrale punktet i denne saken har vært tolkningen av opplæringsloven. I paragraf 2-1 står det at ... ”om det etter sakkunnig vurdering er tvil om barnet er kommet tilstrekkeleg langt i utviklinga si til å starte i skulen, har barnet rett til å utsetje skulestarten eitt år dersom foreldra krev det”.

Karmøy kommune mente – med fylkesmannens velsignelse – at når kommunens egen sakkyndige vurdering konkluderte med at det ikke var tvil om at Jesper skulle begynne på skolen, så var det verken grunnlag for foreldrene eller andre sakkyndige å hevde noe annet heller. I dommen i lagmannsretten – som nå blir rettskraftig – er konklusjonen imidlertid stikk motsatt.

Tilbakeblikk

Denne saken startet for fire år siden – og har forløpt slik:

Etter at flere instanser hadde vurdert Jespers sosiale og intellektuelle utvikling, ga BUP i Stavanger ham i 2004 diagnosen infantil autisme. Dette skjedde året før han skulle begynne på skolen. Da fikk foreldrene kontakt med IAA-barnehagen i Haugesund – som drives av Institutt for Anvendt Atferdsanalyse – og dermed etter atferdsanalytiske prinsipper.

Her ble det umiddelbart satt gang intensiv en-til-en-trening – som skulle vise seg å gi meget gode resultater.

Da skolestart nærmet seg, ønsket foreldrene at Jesper skulle fortsette med det samme opplegget i barnehagen i stedet. De søkte derfor Karmøy kommune om utsatt skolestart. Men det vendte kommunen tommelen ned for. Vedtaket ble fattet på grunnlag av en sakkyndig rapport, skrevet av en person fra PPT som aldri hadde møtt Jesper. Etter foreldrenes oppfatning bunnet avslaget i skepsis blant de faglige ansvarlige i Karmøy kommune mot IAA-pedagogikken.

Kampen fortsatte

Jorunn Hagesæther og Leif Johan Røthe ba da BUP i Stavanger om å avgi en alternativ utredning. Konklusjonen i uttalelsen herfra var klinkende klar: Spesialistene mente det ville være ”et overgrep” å ta Jesper ut av barnehagen og plassere ham i første klasse. De påpekte at ..”en manglende kontinuitet i opplegget ville føre til en stagnering og eventuelt en stor tilbakegang i hans utviklingsprosess”. Men Karmøy kommune tok verken hensyn til foreldreretten, konklusjonene i BUP-rapporten eller kontakt med fagfolkene ved IAA.

Hagesæther & Røthe klaget til fylkesmannen – som opprettholdt kommunens vedtak. Saken gikk videre til Sivilombudsmannen som ba kommunen vurdere saken på nytt. Dette ble gjort. Avslaget ble opprettholdt – igjen på bakgrunn av en ny sakkyndig tilrådning som var skrevet av en person i PPT som aldri hadde møtt Jesper.

Da gikk Jorunn Hagesæther og Leif Johan Røthe rettens vei. Men de gikk rett på en smell i Karmsund tingrett. Først ble saken mot kommunen avvist da kravet – etter tingrettens oppfatning – måtte rettes mot staten. I det

Dom-sitat

..”Videre stiller lagmannsretten spørsmål ved om kravet i Barnekonvensjonen Artikkel 3 om at ”barnets beste” skal være et grunnleggende hensyn i ulike sammenhenger, er tilstrekkelig ivaretatt, bl.a. fordi behovet for å få utdypende informasjon om hva som ville ha vært til beste for dette barnet ikke ble fulgt opp” (side 12).

etterfølgende søksmålet mot staten, frikjente tingretten Fylkesmannen i Rogaland/Kunnskapsdepartementet. Foreldrene anket imidlertid tingrettens dom. Ved denne etterfølgende ankebehandlingen omgjorde lagmannsretten tingrettens avgjørelse og ga foreldrene medhold på alle punkter. Vedtaket ble kjent ugyldig og foreldrene fikk tilkjent erstatning og alle sine saksomkostninger.

Ut av skolen

Tiden gikk – og skoleåret startet. Selv om Karmøy kommune hevdet at noe av IAA-pedagogikken skulle innarbeides i det planlagte opplegget på hjemmeskolen, mente foreldrene at det var utilstrekkelig. De argumenterte forgive om at Jesper ikke var skolemoden, men trengte intensiv trening i stedet. Karmøy kommune mente derimot at han hadde behov for sosialisering. Her ble det ikke lyttet til faglige råd fra leger og psykologer som hadde gitt Jesper autisme-diagnosen og trent ham i uttallige timer. Jorunn Hagesæther og Leif Johan Røthe fryktet at sønnens positive utvikling ville stoppe opp og/eller bli ødelagt i kjølvannet av overføringen til et nytt læringsmiljø.

Med risiko for å gjøre noe ulovlig, tok de derfor Jesper ut av skolen. De lot sønnen fortsette i barnehagen. Her ble IAA-opplegget videreført for fullt – med svært gode resultater. Foreldrene betalte for barnehageplassen av egen lomme. I et intervju med Haugesunds avis gir de uttrykk for at de gladelig hadde gått i fengsel for sønnens fantastiske utvikling.

Jorunn Hagesæther og Leif Johan Røthe har lagt alle dokumentene i Jesper-saken inn i en postliste. Den er flere meter lang. Foto: Kjell Strand, Haugesunds avis.

Glade nå

Pappa Leif Johan Røthe sier i en kommentar til Samfunn for alle at Jesper ble skolemoden – takket være ekstraåret i barnehagen. - Siden har den positive utviklingen fortsatt. I dag er han ni år, og går sitt tredje år på hjem-

meskolen. Der er han i klassen så godt som alle timer med assistent. Han får i tillegg spesialpedagogisk trening av Institutt for Anvendt Atferdsanalyse tre dager i uken i SFO-tiden – som er vanskelig for ham. Vi har selv laget opplegget for denne skolemodellen – som

er kalt TIBASIT. Det er en forkortelse for Tidlig intervensjon basert på atferd som intensiv trening.

Foreldrene gleder seg nå over dommen i lagmannsretten. Her ble det fastslått at det skal være hensynet til det konkrete barnets beste som må telle ved skolestart. Fylkesmannens vedtak er kjent ugyldig på grunn av snever lovforståelse og saksbehandlingsfeil gjennom mangelfull utredning. I dommen heter det også at hvis søknaden om utsatt skolestart hadde blitt behandlet slik den skulle, er det over-

veiene sannsynlig at Espen ville fått utsatt skolestart.

Lagmannsretten har funnet at kommunen har opptrådt erstatningsbetingende uaktsomt, og er med hjemmel i skadeerstatningsloven dømt til å erstatte foreldrenes saksomkostninger og utlegg de hadde for det ekstra barnehageåret. Foreldrene vurderer nå hvorvidt de også skal søke om erstatning for de store og langvarige belastningene denne saken har påført dem – ettersom deres fokus hele veien har vært Jespers beste.

Dom-sitat

..”Slik lagmannsretten ser det, bygger avgjørelsen om å nekte å utsette skolestart på en for snever tolkning av bestemmelsen om adgang til å beslutte utsatt skolestart, holdt opp mot bestemmelsene om plikt til å tilrettelegge undervisningen for den enkelte elev. Det foreligger også saksbehandlingsfeil (mangelfull utredning) som igjen har ført til at vurderingsgrunnlaget ble ufullstendig og til at avgjørelsen ikke i tilstrekkelig grad ivaretar hensynet til dette barnets beste (side 13).

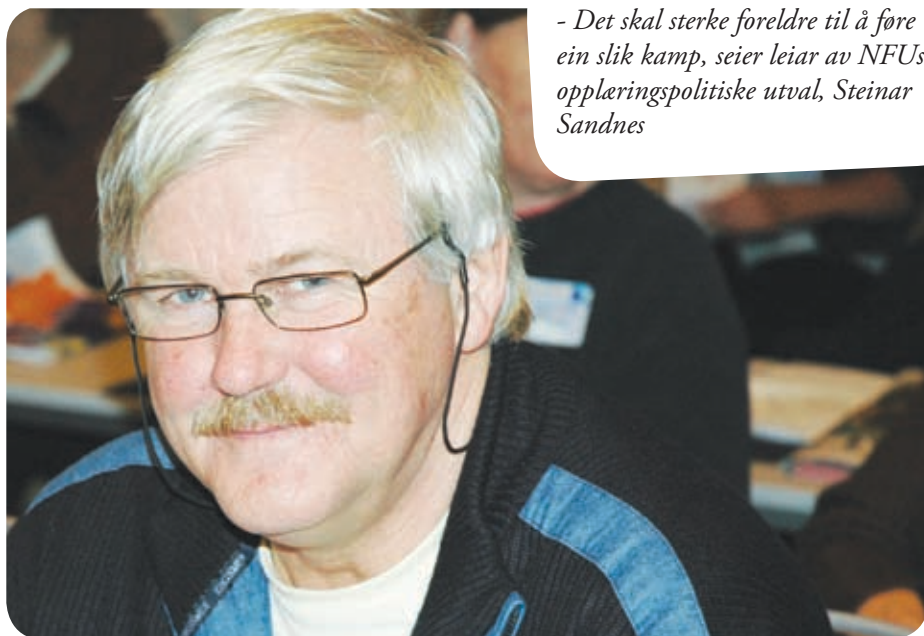
Dom-sitat

..”Det har vært fremholdt at hensynet til barnets beste ble vurdert som en del av saksbehandlingen. Lagmannsretten har vanskelig for å finne spor av dette i dokumentgrunnlaget, som snarere indikerer at vurderingene ble styrt av det alminnelige utgangspunkt om skolestart ved fylte seks år” (side 12).

- Eit trygggleiksproblem!

- Jesper-saka viser i full bredde det som også har vorte avslørt gjennom dei nasjonale tilsynaste året: Manglande kunnskap om lovverk og saksbehandlingsreglar i kommunen og manglande internkontrollrutinar knytt til § 13.10 i opplæringslova.

Leiar av NFUs opplæringspolitiske utval, Steinar Sandnes minner om at kommunen innafor ramma av både ”lovens bokstav” og ”lovens ånd” skal etablere ”eit forsvarleg system” (opplæringslova) som syter for at både lovverk og føreskrifter blir oppfylte. Hadde dette systemet vore på plass rundt om i kommunane, hadde ein spart både elevar, foreldre, fagfolk og byråkratar for heilt unødvendige konfliktområde. Som mellom anna ein opplæringspolitisk interesseorganisasjon brukar NFU svært mykje tid på akkurat slike saker, både i høve kommunar og fylkeskommunar.

- Det skal sterke foreldre til å føre ein slik kamp, seier leiar av NFUs opplæringspolitiske utval, Steinar Sandnes

Sandnes seier seg i tillegg lei for at foreldre ikkje kan få kompensert for i alle fall noko av all den tidsbruk og frustrasjon som samfunnet gjennom manglande kunnskap og oppfølging påfører dei. - Dette er etter mi meining småleg!

Eit anna paradoks er at det skal sterke foreldre til å føre ein slik kamp. Ikkje alle foreldre har desse ressursane i alle fasar av livet og det fører til at sakene ikkje blir kjempa fram. Til slutt er dette eit rettstrygggleiksproblem, meiner Steinar Sandnes.

- Dommen får neppe følgjer for andre

- Eg vil først understreke at omsynet til barns beste er ein del av fundamentet for opplæringslova, og såleis for alle saker som gjeld vedtak med heimel i denne lova. I fylkesmannen si behandling av klagesaker blir det gjort konkrete vurderingar av barnets beste i kvar enkelt sak. Også i saka om utsett skolestart for Jesper vart det både frå kommunen og frå fylkesmannen si side gjort vedtak som ein då meinte var til beste for Jesper.

Utdanningsdirektør Sølvi Ona Gjøl i Rogaland skriv i ein kommentar til Samfunn for alle at det no har gått fleire år sidan dei første vedtaka vart fatta i denne saka. - Karmøy kommune har vore uroleg for at stadig konflikter mellom foreldra og kommune/stat saman med prosessane for domstolane er uheldige for Jesper si vidare utvikling. For å dempe konflikten og medverke til eit betre samarbeid om Jesper si opplæring, bestemte Karmøy kommune sist haust å tilby foreldra til Jesper å dekkje dei utgiftene foreldra kravde erstatning for.

Staten ved Kunnskapsdepartementet ønskte, som kommunen, også å medverke til ro rundt Jesper sin noverande

- Denne saka er så spesiell at dommen neppe vil få følgjer for andre saker på området, meiner utdanningsdirektør Sølvi Ona Gjøl.

opplærings situasjon. Sidan den erstatningsmessige sida ved saka mot staten fall bort med tilbudet frå Karmøy kommune, og sidan fylkesmannen sitt vedtak om utsett skolestart ikkje har noko aktuell betydning mellom anke- motpartane, valde staten derfor før jul å trekkje anken til Høgsterett.

Rettskraftig dom

Dommen frå Gulating lagmannsrett er dermed rettskraftig, og fylkesmannen sitt vedtak om utsett skolestart er kjent ugyldig. Fylkesmannen vil, i samråd med KD og regjeringsadvokaten, vurdere om det må fattast gyldig vedtak i sak om utsett skolestart, sidan Jesper no går i tredje klasse. Fylkesmannen vil sjølvstøtt også gjennomgå saksbehandlingsrutinane og vurdere eventuelle følgjer av dommen for saksbehandlिंगa generelt. Elles er denne saka så spesiell at dommen neppe vil få følgjer for andre saker på området.

Eg vil halde fram at det opplærings- tilbodet Karmøy kommune har gitt Jesper både før han tok til i skolen og etterpå, må karakteriserast som romsleg og godt. Opplæringa har til dømes no eit omfang som går langt utover det kommunen har plikt til å gi, skriv Sølvi Ona Gjøl i kommentaren til Samfunn for alle.

Kommentar fra advokaten

I en kommentar til Jesper-saken skriver foreldrenes advokat Einar S. Ramsland følgende til Samfunn for alle:

- Man kan i ettertid av en slik prosess spørre seg om årsaken til at det var nødvendig for foreldrene å gå til søksmål mot kommune og stat. I tillegg til det som foreldrene har betegnet som en kompetansestrid og uenighet om metodebruk, må det vesentlige i denne saken tilskrives følgende forhold:

Det ene er uriktig/manglende lovforståelse hos forvaltningen. Verken kommunen eller fylkesmannen synes å ta inn over seg hva lovendringen med hensyn til utsatt skolestart innebar når bestemmelsen om utsatt skolestart ble endret fra den tidligere grunnskoleloven og til det som i dag følger av opplæringsloven §2-1, 3. ledd.

Det andre er at det ikke lenger er kommunen som i realiteten skal avgjøre spørsmålet om utsatt skolestart. Formålet med lovendringen var å rettighetsfeste foreldrenes rett til å beslutte utsatt skolestart for sine barn. Kommunens beslutning og vilkåret om "sakkyndig vurdering" og tvil basert på bl.a. en slik vurdering, må betraktes som en sikkerhetsventil forbeholdt de tilfeller det klart foreligger tvil og hvor foreldrene ikke er i stand til å vurdere hva som er deres eget barns beste.

Kommunen har i ettertid erkjent at den første "sakkyndige vurderingen" ikke var korrekt. Likevel er det en realitet at kommunen og det lokale PPT kontoret heller ikke i ettertid gjorde de nødvendige undersøkelser eller vurderinger for å kunne treffe et korrekt vedtak.

Vi sitter igjen med en rekke motstridende opplysninger fra kommunen og ingen forklaring fra utdanningsdirektøren på hvorfor ikke klageorganet selv foretok selvstendige undersøkelser.

Når Kunnskapsdepartementet/utdanningsdirektøren trakk saken fra videre behandling for Høyesterett med den begrunnelse at man ønsket ro omkring saken av hensyn til Jesper, er det betimelig å påpeke at saken for Jespers del ikke har forandret seg fra det tidspunkt staten valgte å anke lagmannsrettens dom og dermed utsette familien for ytterligere et halvår med usikkerhet og frustrasjon.

Bedt om møte

I etterkant av at saken nå er avsluttet for domstolen, har vi flere ganger tatt initiativ overfor kommunen for et møte. Dette for å avklare eventuelle misforståelser og med tanke på Jespers videre situasjon i skolen. Kommunen har dessverre avvist dette initiativet og gitt uttrykk for at man ikke ser "hva en kan oppnå med et møte mellom kommunens ledelse, foreldre og advokat".

Dersom statens reelle begrunnelse for å trekke saken fra videre rettsbehandling virkelig var å legge saken bak seg og dermed skape ro omkring Jesper, er det bemerkelsesverdig at kommunen ikke ønsker å møte foreldrene. Jeg ville anta at det ville bidra til å normalisere forholdet mellom partene og derav bidra til de beste løsningene for Jesper, skriver advokat Einar S. Ramsland.

småstoff

Helse

Helse er skjevt fordelt i befolkningen. Hovedfunnene i NAKUs undersøkelse om oppfølging av helsen til mennesker med utviklingshemning viser at denne målgruppen kommer spesielt skjevt ut. Bare det å mangle ferdigheter til selv å be om helsetjenester, skaper en spesiell sårbarhet. Måten tjenestene er organisert kan i tillegg gjøre en forskjell for hva slags helseoppfølging den enkelte får.

Følgende er stikkord som kommer fram i rapporten om tiltak som kan bedre denne situasjonen: Mer informasjon om utviklingshemning til nærpersoner. Pårørende må tas mer i bruk som aktiv ressurs. Fastlegeordningen må tas på alvor. Rapporten inneholder dessuten en rekke forslag for spesialisthelsetjenesten.

En annen konklusjon i undersøkelsen er at personer med utviklingshemning må tilbys kunnskap om helse og helseforebyggende tiltak og at det bør utvikles et opplæringstilbud etter mal av pasientopplæring.

Rapporten kan bestilles på www.naku.no Den koster kroner null.

Psykiske lidelser

Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning i Trondheim har fått i oppdrag å bidra til å organisere et Nasjonalt nettverk om utviklingshemning og psykiske lidelser. Informasjon om prosjektet vil foreligge på NAKUs nettside framover – som du finner på www.naku.no

Forskning

Norsk nettverk for forskning om funksjonshemmede arrangerer sin tredje nasjonale konferanse om forskning om funksjonshemning i Bergen 6. og 7. oktober i år. Hovedtemaet denne gangen er "Normalitetstyraniet". Mer informasjon på http://konferanser.hil.no/konferanser/layout/set/print/den_3_nasjonale_konferansen_o

Kommunikasjon

I 2008 og 2009 blir det arrangert en kursrekke om alternativ og supplerende kommunikasjon for mennesker med omfattende språk- og kommunikasjonsvansker. Dette er den eneste kursrekken av sitt slag i Norge. Foreleserne på de såkalte "Oslo-seminarene" er blant de mest anerkjente fagfolkene på dette området. Du finner mer informasjon på http://www.nfunorge.org/view.cgi?&link_id=0.22861&session_id=0&utskrift=1

Kulturfestival

NFU Sogn og Fjordane fylkeslag planlegger sin kulturfestival anno 2008. I år er det 20 år siden festivalen ble arrangert for første gang – og det skal selvsagt både markeres og feires samtidig. Interesserte finner mer informasjon på fylkeslagets nettsider.

Fontene

I Fontene nr 1/08 finner vi artikkelen "Økt samarbeid med NFU". Les mer på www.nfunorge.org

Psykiatrien

- For inntil få år siden tok ikke psykiatrien imot utviklingshemmede som pasienter. Nå jobber vi hardt for at denne pasientgruppen skal få den hjelpen de trenger.

Det sier Tor Visnes, klinikkjef ved Psykisk helsevern for barn og unge i Helse Bergen i et intervju på Haukeland Universitetssykehus nettsider <http://www.helse-bergen.no/nyheter/psykiatriogutviklingshemming.htm?print=true&...>

Autisme

Europarådet har nylig utarbeidet nye anbefalinger for undervisning og sosial inkludering av barn og unge med autisme. Bakgrunnen var at Frankrike gjennom en kollektiv klage ved flere anledninger har tatt opp at mange barn med autisme ikke får et godt nok opplæringstilbud.

Les mer på www.dok.no

Bodø

NFU Bodø lokallag kritiserer sine kommunepolitikere for verken å holde det de lover eller bevilge nok midler i økonomiplanen til en gang å kunne gjennomføre egne vedtak. Les mer på www.nfunorge.org/nordland

Spesialundervisning

Statsminister Jens Stoltenberg vil ha mer spesialundervisning fra 1.klasse. Les mer på www.nfunorge.org/rogaland

FUG

Landsstyremedlem i NFU Trine Lise Systad fra Kristiansand er oppnevnt som medlem av det nyoppnevnte Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG) for perioden 2008-2011.

FUG er et rådgivende organ for Kunnskapsdepartementet som arbeider for å styrke engasjementet til foreldre med barn i grunnskolen gjennom informasjon, skolering og veiledning.

Inger Lise Systad

Nexans Norway AS

- din varmekabel leverandør
www.nexans.no

Alt under samme tak!

110 butikker, stor parkering og rullebånd som bringer deg rundt er bare noen av det som gjør oss til et attraktivt kjøpesenter. Nye Herkules har fokus på handicap-vennlige løsninger, så shoppingen blir enkel for alle.

Fristelsene står i kø

110 butikker • Åpent 9-20 (18) • 1200 gratis p-plasser • www.herkulescenter.no

SWECO GRØNER

Brattørgt. 5, Pb. 744 Sentrum, 7407 Trondheim
Tlf. 73 83 35 00 • www.sweco.no

Kontakt oss om pristilbud for turer i inn- og utland.

Nettbuss Ringerike AS
Tlf. 32 13 44 05
www.nettbuss.no

nettbuss

BECKMAN LUNDEVALL REVISJON AS

Revisjon • Rådgivning

Tlf. 22 78 28 00

www.blrevisjon.no

Nytt enkeltvedtak for Lars Erik Frang

Fylkesmannen i Hedmark har pålagt Storhamar videregående skole i Hamar å utarbeide nytt enkeltvedtak om spesialundervisning for Lars Erik Frang. Skolens mangelfulle leseopplæring ble omtalt i en større reportasje i SFA 4/07.

I fylkesmannens vedtak heter det at det nye enkeltvedtaket må vise hvordan leseopplæringen på skolen skal samordnes med leseopplæringen som Lars Erik får hjemme. Fylkesmannen har også pålagt Storhamar videregående skole å utarbeide individuell opplæringsplan. I den skal det også vises hvordan leseopplæringen skal foregå i alle fag.

Familien Frangs fullmektig, Jens Petter Gitlesen, mener det er positivt at fylkesmannen tar tak i situasjonen og er spesifikk i sitt krav til endringer i et nytt vedtak. - Det vil utvilsomt lette arbeidet med å få utarbeidet et forsvarlig opplæringstilbud for Lars Erik.

Gitlesen viser samtidig til at foreldrene formelt sett også kan klage på det nye enkeltvedtaket. Han mener imidlertid at nok er nok nå. - Både foreldrene, skolen, PPT og habiliteringstjenesten bør i samarbeid utarbeide en plan for lese- og skriveopplæringen som alle parter kan enes om. En konkret plan blir automatisk evaluerbar. Alle vil være tjent med et vedtak om spesialundervisning der skolen samordner sitt tilbud med den vellykkede leseopplæringen Lars Erik får hjemme i regi av Habiliteringstjenesten i Hedmark.

God pedagogikk

Gitlesen minner samtidig om at det i forbindelse med det nasjonale tilsynet med spesialundervisningen i fjor ble oppdaget elever med spesialunder-

visning som manglet enkeltvedtak i Hedmark. - Jeg håper at den nasjonale tilsynsrapporten og erfaringene fra Frang-saken har gjort Hedmark fylkeskommune klar over sine plikter og elevenes rettigheter. Gjennom en videreføring av habiliteringstjenestens leseopplæring vil fylkeskommunen også erfare at brukermedvirkning og samarbeid mellom tjenesteyterne er mer enn lovparagrafer. Brukermedvirkning og samarbeid er god pedagogikk, presiserer Jens Petter Gitlesen.

Fakta!

Dette er saken

Helt siden Lars Erik Frang (18) fra Hamar begynte på skolen har hans foreldre kjempet for at han skal lære å lese og skrive. Argumentet Storhamar videregående skole har brukt for å nekte å bidra til at han skal få den vellykkede leseopplæringen som er utviklet av voksenhabiliteringstjenesten i Hedmark i skoletiden, er at dette opplegget ikke er i tråd med skolens egne planer.

Tilsyn med spesialundervisningen 11

Hver dag driver pappa Erik Frang lesetreningssesjonen som habiliteringstjenesten har utarbeidet hjemme med Lars Erik – ettersom skolen har nektet å bidra med det i skoletiden.

Nektes effektiv lesetrening i skoletiden

- Helt siden Lars Erik begynte på skolen har vi kjempet for at han skal lære å lese og skrive. Argumentet Storhamar videregående skole hittil har brukt for å nekte å bidra til habiliteringstjenesten i Hedmark i skoletiden, er at dette opplegget ikke er i tråd med egne planer.

Det er en både trist og opprørende historie pappa Erik Frang i Ridalbu utenfor Hamar forteller til Samfunn for alle om sønnens skoleopplæring. Lars Erik har hatt spesialtimer og assistent på skolen mer eller mindre siden han gikk ut av barnehagen. Kompetansen som har vært satt inn, har imidlertid vært for dårlig.

Frang viser til at ufattelig mye tid i alle disse årene er blitt brukt på meningsløse leker som forutsatte lesing og skriving som Lars Erik ikke mestret.

- I skoletiden var det ellers i hovedsak turer, forskjellig praktiske gjøremål som snekring og annet forfallende arbeid på skolen som stod på dagsorden. Lese- og skriveopplæring var det derimot lite av. Lars Erik fikk få venner og ble stadig mer ensom og sjener. Han drev med sitt – mens klassekameratene gjorde andre ting. Foreldrene fortvilte, men fikk gang på gang beskjed av PP-kontoret om at de

fikk være tålmodige, vente og se. Det ble sagt at Lars Erik "trengte tid på å bli moden nok" – så ville det nok ordne seg med lesingen og skrivingen også. Etter hvert kom det klager over at gutten var mangelaktig anlagt. Han ble gradvis mer frustrert og vanskelig å ha med å gjøre, var redd for å dumme seg ut og fikk angst for å være sammen med fremmede. Det endte med at Hamar-gutten gikk ut av ungdomsskolen uten å kunne klokka, håndtere penger, lese eller skrive navnet sitt.

Det går bedre nå

Men etter at voksenhabiliteringssystemet kom inn i bildet da han fylte atten og leseopplæringen med pedagog Jan Ivar Sällmann begynte for (i skrivende stund) åtte måneder siden, går alt så mye bedre. Da Samfunn for alle var på besøk, leste Lars Erik blant annet små stykker. Allerede da leste han ca. et tusen ord pr. dag.

- Hva gjorde Lars Erik i skoletiden det andre året på videregående?

- Han går i firetrinn på kokk- og husstellinjen der elevene blant annet lærer en del om hygiene, matlagning og dagliglivets aktiviteter. I tillegg til lese- og skriveopplæringen som ikke fungerer, ble det i likhet med foregående skoleår fortsatt brukt mye tid på turer i det andre året, svarer Erik Frang.

Her blir samtalen avbrutt av hovedpersonen som hittil har forholdsvis seg taus. - Jeg hjelper de andre i klassen med forskjellige ting, og er blitt venn med noen av dem. Selv om det er sånn passe å gå der, trives jeg samtidig med at vi er så få, sier Lars Erik.

I sitt tredje år på videregående kommer han forhåpentligvis med i et ASVO-prosjekt, tilrettelagt for yrkeshemmede, der det gis mulighet for å arbeide i kantine eller med produksjon av bakervarer. Pappa Erik Frang er optimistisk. - Når han nå snart både kan lese og skrive, vil livet hans bli enklere. For det vil gi Lars Erik mer å velge mellom.

I kjølvannet av den mangelfulle leseopplæringen til Storhamar videregående skole har pappa Erik Frang drevet lesetrening med sønnen Lars Erik hjemme. (faksimile fra SFA 4/07)

Du finner mer om oss på www.solgarden.no

Tidsrom:

20.05. - 03.06. - 2 uker
 03.06. - 17.06. - 2 uker
 17.06. - 01.07. - 2 uker
 07.10. - 14.10. - 1 uke

SOLGÅRDEN 2008

Stedet for utviklingshemmede med ønske om tilrettelagte tjenester!

Solgården finner du i Villajoyosa på Costa Blanca i Spania

- mellom Alicante og Benidorm. Tilbaketrukket på en høyde mellom fjell og hav, blant palmer og appelsinlunder og med en fantastisk utsikt - der finner du oss.

Trygghet, Trivsel og Glede er Solgårdens motto. Disse begrepene ligger til grunn for 35 års drift med fornøyde gjester. Solgården har, som en av få reisearrangører, en meget godt innarbeidet rutine på å ta i mot gjester med ønske om tilrettelagte tjenester.

Ferie på Solgården består av sol, bading, utflukter, dans, aktiviteter og underholdning. Du møter nye venner – mange møter også igjen venner fra ferien i fjor.

Svøm, dans og kos deg – slipp gleden og latteren løs!

Allerede på Gardermoen møter dere Solgårdens personale og helseteam. Solgården charter et eget fly, og alle om bord på flyet skal til Solgården.

Velkommen til oss!

Kontakt oss gjerne for ytterligere informasjon om turene i 2008.

SOLGÅRDEN

Solgården ferie- og helsesenter
 Fridtjof Nansens plass 9, 0160 Oslo
 Telefon: 22 42 78 60
 E-post: kontor@solgarden.no

TRYGGHET, TRIVSEL OG GLEDE

Ferie- og helsesenter på Costa Blanca i Spania

Storingsrepresentant
Laila Dāvøy (Krf)

Vil ikke endre abortpraksis

16. januar i år var økningen av aborter av fostre med Downs syndrom et av temaene i Stortingets spørretime

Laila Dāvøy (Krf) ville vite hva statsråd Sylvia Brustad vil gjøre for at foreldre i en slik situasjon får reell kunnskap. Hun henviste til situasjonen som vordende foreldre kan komme opp i dersom de får beskjed om at barnet de venter har Downs syndrom.

- Jeg er opptatt av at kvinner og familier skal få god informasjon om hva det betyr å ha et barn med Downs syndrom eller andre funksjonshemninger i familien, svarte Brustad. Hun henviste til abortloven og bioteknologiloven som sier at paret skal få god og nøytral informasjon om hjelpetiltak og hvor man kan få støtte. - Når det er sagt, vil jeg forsvare kvinners rett til å ta abort når de mener det er riktig. Jeg vil ikke være overdommer over folks valg,

fordi folk er i så veldig ulike livssituasjoner. Men jeg vil igjen understreke: Mennesker med Downs syndrom er like verdifulle som andre, sa statsråden.

Brustad minnet samtidig om Handlingsplan for forebygging av uønsket svangerskap og abort 2004-2008, som inneholder en rekke tiltak for å styrke informasjons- og veiledningstilbudet til kvinner som vurderer abort: for eksempel informasjonsbrosjyrer om abort og abortloven, om ultralydtilbudet rundt 18. svangerskapsuke og om genetisk veiledning. Norsk Forbund for Utviklingshemmede har laget brosjyren "Det vanskelige valget" for kvinner som vurderer svangerskapsavbrudd på bakgrunn av utviklingsavvik hos fosteret. I det året vi nå er inne i skal denne handlingsplanen følges ytterligere opp med flere tiltak for å styrke informasjons- og veiledningstilbudet til kvinner som vurderer å ta abort.

Brev fra NFU

Laila Dāvøy henviste deretter til et brev som Brustad har mottatt fra NFU. I brevet ber forbundet om en konkret gjennomgang og innstramming av abortloven når det gjelder praktiseringen av senaborter. Storingsrepresentanten spurte Brustad om det var noen mulighet for at hun ville vurdere dette.

Brustad svarte: - Regjeringen har ingen planer om å endre selve abortloven. Det er helt klart. Men når det gjelder informasjon, hvordan vi skal videreføre handlingsplanen, forsterke tiltak og så videre er vi veldig åpne for ting som kan gjøres annerledes og bedre, presiserte Sylvia Brustad.

(Kilder: Menneskeverd og referatet fra Stortingets spørretime 16. januar.)

Trøstetanke

Gud har en liten kiste på loftet
sitt
innerst
i den mørke kroken
rose malt
med solid lås og nøkkel

der gjemmer han alle de
helt spesielle små, sårbare
sjelene
sine

de deler han ikke ut til alle og
enhver

jeg har fått en

Brit Hunstad

"Mennesker med Downs syndrom er like verdifulle som andre."

Det sa statsråd Sylvias Brustad i spørretimen på Stortinget for litt siden.

Der snakket politikerne om at det er flere nå som fjerner fostre med Downs syndrom enn tidligere.

Brustad sa at kvinner og familier må få god informasjon om hva det betyr å ha et barn med Downs syndrom.

Statsråden sa også at kvinner har rett til å ta abort når de mener det er riktig.

- Jeg savner et klart politisk standpunkt!

- Det er deprimerende at denne debatten kommer opp igjen og igjen. Jeg savner et klart politisk standpunkt!

NFUs forbundsleder Helene Holand stiller innledningsvis spørsmål om hvem man ønsker å sortere bort i det norske samfunnet. - Downs syndrom blir lett symbolet i denne debatten. De færreste ser imidlertid de langsiktige konsekvensene av den medisinske utviklingen.

Holand minner deretter om at Downs syndrom ikke er genetisk arvelig. - Ingen vet foreløpig hvorfor noen barn blir født med dette kromosomavviket. Det er til gjengjeld grunn til å minne om at vi om få år vil stå overfor mye vanskeligere etiske utfordringer når den samme blodprøven som i dag bekrefter mistanken om Downs syndrom, vil vise om et barn er disponert for diabetes, kreft, multiple sklerose, Alzheimer og mange andre sykdommer som gjør den enkeltes liv og hverdag mer utfordrende enn for de fleste.

Mitt spørsmål blir da: Vil disse barna få leve opp eller vil også deres mødre føle seg presset både til å ta blodprøven og abort? Nå må politikerne og samfunnsengasjerte mennesker på banen og overta denne viktige debatten for

leger og de som sverger til naturvitenskapen, presiserer Helene Holand.

Vil avlive mytene

Hun ser samtidig det positive ved denne debatten – i den forstand at stadig flere står fram og forteller om rike liv, om vel fungerende familier med flotte familiemedlemmer med Downs syndrom. - Jeg håper at dette sakte, men sikkert vil føre til at mytene om menneskene med Downs syndrom som en ulykke for familien og som mennesker uten ressurser blir avlivet.

Debatten viser i tillegg hva slags informasjon som gis til foreldre som står overfor et vanskelig valg. Ved St. Olavs hospital i Trondheim benytter man seg nå av ressursene og kompetansen som foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne representerer. Her får vordende foreldre som står overfor det vanskelige valget tilbud om kontakt med foreldre som har vært i samme situasjon. Men det er dessverre få – om noen – andre sykehus som benytter seg av det. Vi får ofte tilbakemeldinger fra våre fylkes- og lokallag om i utgangspunktet positive møter med ansatte både ved sykehus og i kommunehelsetjenesten når de tilbyr seg å komme for å dele sine erfaringer med vordende foreldre som står overfor dette

vanskelige valget. De blir likevel ikke kontaktet i etterkant. Deres uvurderlige erfaringer og kompetanse i denne sammenheng er tilsynelatende uønsket, beklager Helene Holand.

Fakta!

Sterk økning i aborttallene

Nesten alle gravide over 38 år i Norge velger nå å ta abort hvis det blir påvist at fosteret har Downs syndrom. I løpet av tre år er antallet aborter på grunn av denne diagnosen blitt tredoblet i Norge.

Det melder NRK. Som viser til at det de siste årene er blitt mindre risikabelt å undersøke om fosteret har misdannelser gjennom en ny blodprøve, som nå tilbys ved Haukeland og Ullevål universitetssykehus.

Schmack!

I "Schmack – et kulturprosjekt" som fikk 549 000 kroner av Helse & Rehabilitering, skal søkelyset rettes mot kultur som virkemiddel for å spre kunnskap og forebygge funksjonssvikt i familier med barn med utviklingshemning.

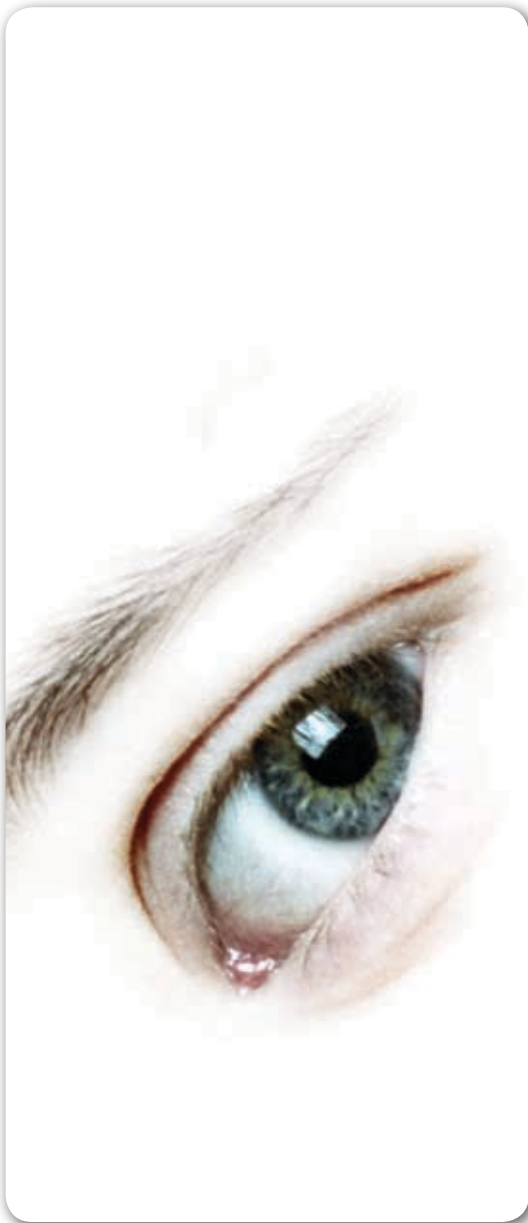
Initiativtaker til prosjektet, Brit Hunstad, er lege, spesialist i psykiatri, gruppeterapeut og mor til Even, som i dag er tretten år og har Downs syndrom. I samarbeid med fotograf og prosjektleder Trine Mikkelsen skal hun ta i bruk kulturelle uttrykk som litteratur, lyd og bilder for å beskrive forholdet mellom en mor og et barn med utviklingshemning. Dette tverrfaglige og ettårige prosjektet som også skjer i samarbeid med NFU, vil munne ut i en bok, en utstilling og en lydinstallasjon.

Både som mor og fagperson har Hunstad bred erfaring i møte med foreldres følelsesmessige utfordringer rundt det å få et barn med funksjonshemning. Hun har erfart at foreldre lettest blir sett og møtt i sine behov for praktisk hjelp. Ikke minst de mange "forbudte"

følelsene rundt det få og ha omsorg for et barn med utviklingshemning forblir derimot ofte private, usagte og generelt viet lite oppmerksomhet. Noe av hensikten med prosjektet er derfor å rette søkelyset mot ressursene og mulighetene til barn med utviklingshemning, for dermed å bidra til at foreldre og andre nærpersoner kan komme fram til en forsonet glede over barnet.

Hunstad & Mikkelsen vil ta utgangspunkt i førstnevntes betraktninger – formet som poetiske tekster og sistnevntes fotografiske studier av Even gjennom en treårsperiode. Mikkelsen vil i samarbeid med profesjonelle musikere og deres improvisasjoner, lage en lydinstallasjon med barnets egen stemme. Den spesielle prosjektittelen "Schmack!" er for øvrig Evens egen opplevelse og etterlikning av lyden på lukkeren i et analogt kamera.

De som vil vite mer om prosjektet kan ta kontakt med Trine Mikkelsen. Hun har mobiltelefon 90777632 og e-post-adresse: foto@trinemikkelsen.no

"Evens øye". (Foto: Trine Mikkelsen)

"Schmack – et kulturprosjekt" har fått 549 000 kroner av Helse & Rehabilitering.

Brit Hunstad har satt i gang dette prosjektet. Hun er lege og mor til Even. Han er 13 år og har Downs syndrom.

Brit vil bruke tekster, lyd og bilder for å fortelle om hvordan en mor og et barn med utviklingshemning har det. Hun samarbeider med fotograf og prosjektleder Trine Mikkelsen.

Sammen med NFU vil de lage en bok, en utstilling og en lydinstallasjon.

I lydinstallasjonen får vi høre stemmen til Even, sammen med erfarne musikere.

Fotografen har fulgt Even i 3 år og tatt bilder som skal brukes i prosjektet.

Even synes at lyden på lukkeren i et kamera ligner på SCHMACK!

Kostholdsprosjekt i NFU Nord-Trøndelag

NFU Nord-Trøndelag fikk ca. 750 000 kroner for 2008 fra Helse- og Rehabilitering til prosjektet "Lettere når jeg er aktiv!" med utsikter for tilsvarende bevilgninger i 2009 og 2010.

Her skal søkelyset rettes mot betydningen som kosthold og fysisk aktivitet har i dagliglivet for helsen og livskvaliteten til voksne med utviklingshemning. Prosjektet skal gjennomføres i samarbeid mellom NFU sentralt, fylkeslaget, de tre kommunene Verdal, Inderøy og Namsos og Høgskolen i Nord-Trøndelag (HiNT). Sistnevnte samarbeidspartner innebærer at erfaringene fra prosjektet vil kunne tas inn i utdanningene for studenter som siden skal bli ressurspersoner for mennesker med utviklingshemning.

Positivt fokus

Prosjektet skal ha et positivt fokus med vekt på attraktive, lystbetonte aktiviteter. Disse skal skje i samarbeid mellom deltakere med utviklingshemning og deres støttepersoner. Denne satsingen skal med andre ord ikke skal havne i en lang rekke av tiltak som ytterligere vil styre den enkeltes liv og hverdag. Aktiviteter som gir glede og motivasjon skal derfor prioriteres, dernest kunnskapen – og til slutt bonusen: Bedre helse.

Arbeidet skal startes opp med en kartleggingskonferanse. Her skal deltakere med utviklingshemning komme med forslag på tiltak. Deretter skal det arbeides med utgangspunkt i det som kommer fram på konferansen. Den enkelte deltakers ønsker og behov for aktiviteter skal kartlegges. De individuelle løsningene skal i tillegg tilrettelegges i de ordinære aktivitetstilbudene i de tre kommunene.

Det skal dessuten lages en "kokebok" med spennende retter som er tilrettelagt for mennesker med utviklings-

hemning. Rettene vil bli presentert på en måte som gjør det attraktivt å spise sunn mat. Det vil i tillegg bli etablert erfarings- og veiledningsgrupper for støttepersoner og videreutdanning av prosjektansvarlig i de tre kommunene. Medikamentbruk blir også et viktig tema.

Også andre temaer som skal tas opp i dette prosjektet vil bli gjenstand for både FOU-arbeid, bachelor- og masteroppgaver ved høgskolene i Nord-Trøndelag og Bodø. Betydningen av et sunt kosthold og fysisk aktivitet blant mennesker med utviklingshemning vil også bli formidlet via økt kompetanse både i media, i grunnskoler og videregående skoler, på vernepleierutdanningen i Nord-Trøndelag, lag, foreninger og aktuelle brukerorganisasjoner i de tre kommunene. Deltakerne vil dessuten få en månedlig e-post med konkret informasjon om hva som har hendt siden sist.

Prosjektleder og førstelektor Oddbjørn Johansen ved avdeling Helsefag Namsos ved Høgskolen i Nord-Trøndelag kan gi nærmere informasjon via sin e-postadresse oddbjorn.johansen@hint.no

"Lettere når jeg er aktiv!"-prosjektet har fått 750 000 kroner i 2008 av Helse & Rehabilitering.

Prosjektet får kanskje det samme i 2009 og 2010 også.

Riktig kosthold og fysisk aktivitet i dagliglivet er viktig for at voksne med utviklingshemning skal ha det bra.

Det er NFU Nord-Trøndelag fylkeslag som står bak prosjektet.

Fylkeslaget skal samarbeide med NFU sentralt og kommunene Verdal, Inderøy og Namsos.

WESTAD

a company in the Technor Group

Heggenveien

3360 Geithus

Tlf: 32 78 95 00

www.westad.com

Livsvernprisen 2007

Årets Livsvernpris fra organisasjonen Menneskeverd gikk til dokumentarfilmskaperen Margreth Olin.

I en pressemelding fra organisasjonen heter det: "I en tid som måler og vurderer oss etter funksjonalitet og egenskaper, bruker Margreth Olin kameraet til å fange opp og formidle enkeltmenneskets iboende verdi. Menneskeverd vil spesielt trekke fram dokumentaren "Onkel Reidar" som skildrer livet til onkelen som har Downs syndrom og "Dei mjuke hendene" hvor vi møter eldre og ansatte på et sykehjem. Hun formidler en sterk og forbilledlig respekt for menneskelivet som Menneskeverd vil hedre".

NFUs generalsekretær Vibeke Seim-Haugen var blant de mange som var til stede og hedret Olin ved pris-utdelingen. I sin tale kom hun blant annet inn på Olins helt spesielle evne til å se og vise oss det enkelte hverdagsmennesket som vi vanligvis ikke legger merke til.

Midtlyng-utvalget

Regjeringen har som tidligere nevnt i SFA nedsatt et stort utvalg med et bredt mandat som skal foreslå endringer i spesialundervisningen. Det såkalte Midtlyng-utvalget har nå fått egen hjemmeside som du finner på <http://www.kunnskapsnettverk.no/C11/C1/Midtlyngutvalget/Lists/Orders/Summary.aspx>

Årskonferansen

Temaet for NFUs årskonferanse 2008 er mennesker med utviklingshemning og arbeid. Den går av stabelen 3. og 4. november 2008. Vi kommer selvsagt tilbake med mer informasjon etter hvert i Samfunn for alle.

Bibliotek

Nordiska Handikappolitiska Rådet arrangerte nylig et seminar i Oslo om tilgjengelighet til bibliotek og litteratur. Interesserte kan lese mer på www.nsh.se

Diagnostisering

I tidsskriftet for Den norske legeforening beskriver Eirin Lorenzen hvordan diagnosen utviklingshemning stilles. Forfatteren tar blant annet opp problemer med å skille den fra psykiatriske diagnoser og kommer også inn på overdiagnostisering. Problemet med underdiagnostisering blir derimot ikke nevnt. Les mer på www.nfunorge.org/rogaland

Legg Vår-konferansen til Molde!

Nordvestlandets mest spektakulære Kultur- og Konferansehotel

- Kurs/konferanse for inntil 800 personer i plenum
- Tilsammen 169 rom
- Mange spennende aktivitetsmuligheter

RICA Rica Seilet Hotel

Gideonvn. 2 • 6412 Molde
 Tlf: 71 11 40 00 • Fax: 71 11 40 01
 E-post: rica.seilet.hotel@rica.no

www.rica.no

Byens flotteste konferanselokaler!

Med Scandic Ålesunds unike beliggenhet og vår konferansepakke MEETING vil du få en kursopplevelse utenom det vanlige.

I MEETING-pakken er alt inkludert; Møterom, teknisk utstyr, internett, kaffe/te, spennende pausemat og en smakfull lunsjbuffet med drikke.

Kontakt oss for et uforpliktende tilbud!

Vi sees på Scandic!

Scandic
ÅLESUND

Tel. 21 61 45 00 - Fax 21 61 45 11
www.Scandic-hotels.com

Godt SAFO-møte med ny statsråd

TEKST OG FOTO: BETTINA THORVIK / DAGLIG LEDER I SAFO

Fra og med 18. oktober i fjor ble ansvaret for politikk for mennesker med nedsatt funksjonsevne overført fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet til Barne- og likestillingsdepartementet (BLD). SAFO tror at det vil resultere i et løft for koordineringen av politikken for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

I BLD har man lang erfaring fra arbeid for andre grupper som har vært utestengt fra full deltakelse i samfunnet. Kanskje vil det endelig være noen som forstår hva som må til for at vi skal oppnå full likestilling?

Den nye statsråden er Manuela Ramin-Osmundsen. Hun er den første statsråd med minoritetsbakgrunn i Norge. Da utnevnelsen ble kjent, var SAFO raskt ute med å be om et møte med henne. På møtet som nylig fant sted deltok alle de fire politiske lederne fra SAFOs medlemsorganisasjoner: Eilin Reinaas fra Norges Handikapforbund (NHF), Geir Jenssen fra Foreningen Norges Døvblinde (FNDB) og Atle Lunde (fungerende leder) fra Norges Blindeforbund (NBF), Helene Holand fra NFU og undertegnede.

Godt møte

Det ble et godt møte. I tillegg til å orientere statsråden om hvilke organisasjoner som er med i SAFO og hva vi arbeider med (se SFA 6-07), tok vi opp noen konkrete politiske temaer. Vi overrakte statsråden "Antidiskrimineringserklæringen" for å understreke betydningen av å få en solid antidiskrimineringslov for funksjonshemmede. Vi presiserte hvor viktig det er at FN-konvensjonen blir en del av norsk lov så snart som mulig. Vi ba om at BLD spesielt tar kontakt med Samferdselsdepartementet og Kunnskapsdepartementet. Begge disse departementene henger langt etter både i sin forståelse av og vilje til å inkludere mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Helene Holand etterlyste et utvalg som skal utrede levekårene for mennesker med utviklingshemming. Spørsmålet er under vurdering. Vi vil få tilbakemelding så snart det er noe nytt.

På statsrådens kontor: Geir Jenssen (FNDB), statsråd Manuela Ramin-Osmundsen (BLD), Atle Lunde (NBF), Helen Holand (NFU) og Eilin Reinaas (NHF).

Skole med framskritt

Kawe barneskole i Dar Es Salaam, hovedstaden i Tanzania, har klart noe mange ikke trodde var mulig: Å skape en inkluderende skole der elever med utviklingshemning går i vanlig klasse.

AV CAMILLA STABELL

På samme måte som i mange andre fattige land får mennesker med utviklingshemning i Tanzania som oftest liten mulighet til å gå på skole, få arbeid eller bli en likeverdig del av lokalsamfunnet. Barn med utviklingshemning holdes i mange tilfeller skjult av foreldrene på grunn av fordommer og skam.

Derfor er det ganske unikt å se en skole som Kawe vokse fram som et forbilde for lokalsamfunnet og andre skoler. Ni elever med funksjonshemninger, syv av disse med utviklingshemning, er nå integrert i vanlige klasser. Og pågangen øker.

- Vi forteller foreldrene som gjemmer barna sine at de skal ta dem med til skolen. Vi viser dem at barn med funksjonshemninger kan gå på vanlig skole, forteller rektor Euphrasia Mambwe.

Pilotprosjekt

Kawe barneskole er en av 18 pilot-skoler i Tanzania som har vært med i samarbeidsprosjektet for inkluderende skole. NFU har vært en av partnerne i prosjektet. Seks lærere på Kawe har fått opplæring og blitt spesiallærere på inkluderende utdanning.

Med enkle triks er undervisningen ved skolen lagt om, for eksempel ved bruk av gruppearbeid der elevene samarbeider og hjelper hverandre. Og kanskje viktigst av alt – holdningene hos lærerne er endret. De er engasjerte og har sett at det fungerer. Richard Biswalo er en av spesiallærerne.

- I begynnelsen trodde jeg ikke at barn med utviklingshemning ville få noe ut av vanlig skole, men nå er både jeg og de fleste lærerne her overbevist, sier

Biswalo. Han viser til at det også er laget ramper og et spesialtoalett for å gjøre skolen tilgjengelig for alle elevene.

Stolt far

Vi møter flere av foreldrene som har barna sine på skolen. De er med i en foreldregruppe som søsterorganisasjonen til NFU, TAMH, har satt i gang.

John er eneste far i gruppa i dag. Han er der sammen med datteren sin Georgina på ti år som har utviklingshemning. Det er ikke så mange foreldre som har fått stilt en ordentlig diagnose på barnet sitt. John beskriver derfor heller symptomene datteren har.

Hun har problemer med nesen, noe som gjør at hun har vanskelig for å puste og spise, i tillegg til at hun sikler mye. Georgina kan heller ikke snakke, forteller faren. Han er tydelig glad i datteren sin. Selv om de to ikke kommuniserer med ord, er det åpenbart at de har god kontakt.

Datteren er ennå ikke en av elevene som er fullt integrert i vanlig klasse. Noe av den gamle skolestrukturen henger litt igjen, og det eksisterer fortsatt en spesialklasse.

- Formålet er at denne klassen skal forberede elevene til vanlige klasser, forteller rektor Mambwe. - Det er også et mål å bli kvitt spesialklassen for godt

og at alle elevene begynner direkte i vanlige klasser.

- Neste år skal Georgina inn i vanlig klasse, forteller faren stolt.

Godtok ikke sønnen

Mwajuma Iddi har en sønn som er voksen nå. Alfred (26) som er den eldste av hennes seks barn fikk aldri gå på skole. Han fikk malaria som seksåring og utviklet blant annet epilepsi og problemer med å snakke.

- Alfred ble skrevet inn på skolen da han var seks år. Men læreren sendte han tilbake med beskjed om at han ikke taklet å ha en elev med epilepsi i klassen sin. Dermed måtte jeg ta han med hjem uten noen form for støtte, forteller Mwajuma.

Ingen fortalte henne at sønnen hennes hadde rett til skolegang.

- For meg var det en selvfølge at han hadde den retten, selv om jeg ikke akkurat kjente til at det sto i offentlige dokumenter. Derfor underviste jeg han hjemme i stedet. Jeg lærte ham matte, gymnastikk og lesing, sier Mwajuma og ser bort på sønnen sin.

Hun er svært glad for den utviklingen hun ser nå. Møtet med TAMH og de andre foreldrene har betydd mye for henne. - De er de eneste som noen gang har hjulpet meg, sier Mwajuma.

- Jeg underviste Alfred (26) selv da læreren nektet, forteller Mwajuma. Hun er glad for sønnens utvikling nå. (Foto: Camilla Stabell)

- Neste år begynner Georgina (10) i vanlig klasse, forteller faren John stolt. (Foto: Camilla Stabell)

Klasserommene på Kawe er omorganisert som et ledd i overgangen til inkluderende skole. Elevene sitter i grupper hvor de lettere kan samarbeide og hjelpe hverandre. (Foto: Silje Handeland)

Fakta!

Tanzania

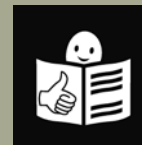
- Ligger på østkysten av Afrika.
- Et av verdens fattigste land.
- Av befolkningen på nesten 40 millioner, lever 36 prosent under fattigdomsgrensen.
- Over 90 prosent av barn med funksjonshemninger går ikke på skole.
- Tanzanias geografi er en av de mest varierte og unike i verden. Både Kilimanjaro og nasjonalparken Serengeti er kjent over hele verden.

(Kilder: CIA, UNICEF, Wikipedia)

Fakta!

TAMH – Tanzania Association for the Mentally Handicapped

- TAMH ble stiftet i 1996.
- De jobber for et inkluderende samfunn i Tanzania.
- TAMH og TAMHs forløper har vært NFUs samarbeidspartner fra 1981 til 2007.
- I perioden 2004-2007 har NFU, TAMH og utdanningsmyndighetene i Tanzania drevet et samarbeidsprosjekt om inkluderende skole og ungdomsaktiviteter.

Kawe barneskole i Dar Es Salaam i Tanzania i Afrika er en vanlig skole.

Her går det 9 elever med funksjonshemninger.

7 av dem er barn med utviklingshemning.

Alle 9 går i vanlige klasser.

Lærerne trodde ikke at barn med utviklingshemning kunne gå på vanlig skole.

Men nå ser de at det går bra!

Mange av foreldrene er med barna sine på skolen.

John sier at datteren hans Georgina har problemer med nesen.

Da blir det vanskelig å puste og spise.

Georgina kan heller ikke snakke. Likevel har de god kontakt.

Georgina går ennå ikke i vanlig klasse. Der skal hun inn til neste år.

Alfred ble sendt hjem fra skolen da han var liten fordi han hadde epilepsi.

Ingen fortalte moren at Alfred hadde rett til å gå på skolen.

Moren har lært han matte, gymnastikk og lesing hjemme.

Hun er svært glad for den utviklingen hun ser hos Alfred nå.

Må ha kompensasjon for merv

- Vi vil ikke komme i mål med finansieringen av vårt byggeprosjekt uten at det oppnås kompensasjon for merverdiavgift (MVA). Prosjektet er i planleggingsfasen. Fremdeles er det mye som skal på plass før byggestart som er beregnet til april 2008.

I tillegg til sin jobb i banken er nestleder i NFU, Alf Anvedsen, også ildsjelen bak et byggeprosjekt i Haugesund. I kraft av sitt arbeid vet han hvor viktig det er å ha finansieringen i orden før man går i gang med bygging. Nå står han i spissen for planleggingen av ni leiligheter på en tomt sentralt i byen. Prosjektet blir organisert som borettslag. Interessentene og framtidige andelseiere er åtte ungdommer med utviklingshemning som har tilknytning til Karmsund videregående skole. Den niende leiligheten er planlagt utleid til Haugesund kommune, som må betale

leie for å bruke den som omsorgsbasis. Anvedsen viser til at hver av disse leilighetene ifølge en foreløpig beregning vil koste litt i overkant av kr 2 millioner inkludert MVA.

- Av dette utgjør MVA litt i underkant av 400 000 kroner. Det er et helt annet utgangspunkt å skaffe finansiering til kr 1 600 000 enn kr 2 000 000. Som en tommelfingerregel bør det lånet som skal betjenes av den enkelte andelseier ikke overstige kr 1 000 000. Andelseierne skal ha råd til å leve etter at husleie og skatt er betalt og det er tatt hensyn til bostøtte.

Husleien skal betjene borettslagets gjeld og felleskostnader. Her er der individuelle forskjeller, ettersom noen kan ha bedre økonomi enn andre. Vi baserer oss på at den enkelte andelseier ikke har egenkapital til selv å sette inn i leiligheten. Derfor vil vi forsøke å oppnå tilskudd fra Husbanken på ca. 600 000 kroner pr. leilighet og lån med 1 million kroner. Vi samarbeider med Haugesund kommune om å få til denne finansieringen, sier Anvedsen.

Optimister

- Vi er optimister, og tror at vi skal få dette til. Det er viktig at mennesker med utviklingshemning kan eie sine egne hjem, og ikke være avhengige av et leieforhold. Optimismen kom i desember -07 da vi fikk et brev fra fylkes-skattekontoret i Rogaland som åpner muligheten for at prosjektet kan oppnå

- Løsrivelsesprosessen som dette prosjektet innebærer blir like tøff for foreldrene som for ungdommene som skal flytte ut, mener Alf Anvedsen.

erdiavgiften

kompensasjon for MVA. Dette er en avklaring som vi har ventet på lenge. Anvedsen påpeker at man i kjølvannet av Haugesund-prosjektet fikk kjennskap til flere lignende prosjekter som har fått vedtak om MVA-kompensasjon — mens andre sliter. - Noen har kanskje ikke kjennskap til muligheten. Noe av hensikten med å orientere om denne muligheten i Samfunn for alle er derfor å gjøre denne muligheten bedre kjent, sier Alf Anvedsen.

Hans råd er at andre som vurderer lignende prosjekter etablerer tidlig kontakt med fylkeskattekontoret i sitt fylke for en avklaring. - Det rettslige grunnlaget finner vi i lov om kompensasjon av merverdiavgift for kommuner, fylkeskommuner mv. av 12. desember 2003 nr. 108.

Helse- eller sosiale formål

Anvedsen fortsetter: - I henhold til § 4 annet ledd ytes det ikke kompensasjon for merverdiavgift på anskaffelser til bygg, anlegg eller annen fast eiendom for salg eller utleie. Tredje ledd gir imidlertid unntak: Det ytes kompensasjon for anskaffelser til boliger med helseformål eller sosiale formål. Det samme gjelder fellesanlegg i tilknytning til boligene. Hva som er å anse som anskaffelser til boliger med helseformål eller sosiale formål er beskrevet i forskriftens § 7. Det mest sentrale her er at boligene må være særskilt tilrettelagt for helseformål eller sosiale formål.

Når det gjelder prosjektet i Haugesund uttaler Rogaland fylkesskattekontor at boligene blir vurdert som særskilt tilrettelagt for helse- og sosialt formål dersom prosjektet blir gjennomført i samsvar med de intensjoner som foreligger. I søknaden blir blant annet nevnt livsløpsstandard, omsorgsbasis og at det i vedtektene blir fastsatt vilkår

for å erverve en andel i borettslaget. Andeler vil bli forbeholdt personer med utviklingshemning.

Kjernespørsmålet

Kjernespørsmålet er imidlertid om prosjektet kommer inn under lovens virkeområde og da i forhold til § 2 bokstav c) ”Private og ideelle virksomheter som produserer helsetjenester, undervisningstjenester eller sosiale tjenester som kommunen eller fylkeskommunen er pålagt å utføre ved lov”.

- ”Avgjørende problemstilling er derfor om det er en lovpålagt oppgave for Haugesund kommune å ha slike boliger for den aktuelle brukergruppen.” Anvedsen viser til at det ikke er fylkeskattekontoret som avgjør dette. - Det er det opp til rådmannen å avgjøre. Han vil bli anmodet om å skrive en slik erklæring når behovet for tjenester etter sosialtjenesteloven er kartlagt for interessentene. Det holdes nå jevnlig møter mellom et interimsstyre og kommunen hvor enhetsleder for bestillerkontoret har en koordinatorfunksjon.

Vinn-vinn-situasjon

Anvedsen er opptatt av at det parallelt med en planleggings- og byggeprosess vil skje en løsrivelsesprosess. Han mener at den blir like tøff for foreldrene som for ungdommene som skal flytte ut. - Derfor er det så viktig at vi her får til et samarbeid som involverer skolen og bestillerkontoret, og at disse også er involvert i utarbeidelse av individuelle planer.

Vi er i en vinn-vinn situasjon. Vi avlaster det kommunale investeringsbudsjettet. Ungdommene som flytter inn, får kontroll med og eier sitt eget hjem, presiserer Alf Anvedsen.

Nytt ombud?

Et forslag om å utvide ordningen med pasientombud ble lagt fram i statsråd nylig. NFU håper nå at det blir opprettet et ombud også for de kommunale helse- og sosialtjenestene. Les mer på forbundets nettside www.nfunorge.org

Ny mailadresse

Landsstyremedlem i NFU og leder av forbundets opplæringspolitiske utvalg, Steinar Sandnes, har i en mail til SFA forkynt at han har fått ny mailadresse. Den formidler vi selvsagt videre med glede. Den nye adressen er steinar.sandnes@enivest.net. De som har behov for å nå raskt fram til hr. S. Sandnes i arbeidstiden, kan nå ham på gos@gloppen.kommune.no

Honorarer

Beløpet på skattefrie honorarer er fra 1. januar i år økt fra to til fire tusenlapper. Det gjør det enklere både for NFU sentralt, regionalt og lokalt å leie inn og gi foredragsholdere belønning for ekstra innsats.

Frikanalen

Som Populus-medlem er NFU også med i foreningen Frikanalen, som er stiftet for å bidra til at det frivillige Norge skal få sin egen tv-kanal fra 2008. Dette vil åpne for nye spennende muligheter også på voksenopplæringsfeltet. Startdato for prøvesendinger er 1. mai i år. Les mer på www.populus.no

Individuell plan

Sosial- og helsedirektoratet har kommet med en oppdatert veileder for Individuell plan. Denne kan også være interessant for tjenestemottakere og pårørende. Veilederen retter seg først og fremst til dem som yter tjenester til personer med behov for langvarige og sammensatte tjenester. Den kan også være interessant og nyttig for tjenestemottakere og pårørende, melder Sosial- og helsedirektoratet.

Kulturhelgen

NFU Møre og Romsdal fikk 15 000 kroner da Gjensidige Nordmøre og Romsdal nylig delte ut 6 millioner kroner til allmenntilgittige formål. Pengene var øremerket fylkeslagets meget vellykkede kulturhelg 2007.

Nordland

Styret i NFU Nordland fylkeslag har vedtatt at det også i 2008 skal arrangeres sommerleir på Skogsøya i Vesterålen. Leiren har vært arrangert to år på rad og vært en ubetinget suksess.

Peder Morset

Fylkeslagsleder Stein Stokke fra NFU Nord-Trøndelag er oppnevnt som representant i rådet for Peder Morsets folkehøgskole.

Inderøy

NFU Inderøy er reaktivert og har dannet et styre med seks medlemmer. Lokallaget har fått plass i Rådet for funksjonshemmede i Inderøy kommune.

Landsmøte -09

Vi minner om NFUs neste landsmøte som går av stabelen i Tønsberg i dagene 18. – 20. september i 2009. Delegater med utviklingshemning kan komme en dag i forkant for å forberede seg på sakene som skal behandles. Informasjon om landsmøtet vil fortløpende bli lagt ut på NFUs nettsider.

Legges ned

Fra og med 1. januar 2009 legges Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne ned i sin nåværende form. Fra samme dato blir senteret integrert hos Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) – som får ansvar for å håndheve og være pådriver for den nye diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Den skal etter planen tre i kraft fra samme dato.

Les mer på www.dok.no

Budsjettkutt

Verneombudet i bo- og rehabiliteringstjenesten i Ørskog i Møre og Romsdal, Anne Marie Hansen reagerer på at kommunen kutter tilbudet til mennesker med utviklingshemning med 400 000 kroner. Hun mener at vedtaket er uforsvarlig.

I et intervju med NRK Møre og Romsdal nylig ga hun uttrykk for at flere mennesker med utviklingshemning nå kan bli sendt på sykehjem for å sikre et tilbud til dem som blir igjen.

Les mer på www.nrk.no/nyheter/distrikt/møre_og_romsdal/q.4359615

Kurs

Legeforeningen og Stiftelsen SOR presenterte nylig et nytt, interaktivt, internettbasert kurs i helsetjeneste for mennesker med utviklingshemning. Kurset er spesielt beregnet på fastleger og allmennleger. Det inngår i etterutdanningsprogrammet for allmennpraktikere, men er i tillegg åpent for alle som måtte ønske å tilegne seg denne kunnskapen.

Interesserte kan lese mer på www.samordningsradet.no

Fengsel

Flere hundre innsatte i norske fengsler har lettere utviklingshemning. En ny undersøkelse fra NTNU og St. Olavs hospital viser at mange av dem ikke forstår det som skjer og blir sagt under rettsaken. Innsatte med lav IQ blir dessuten oftere dømt og sitter lenger i fengsel enn andre.

Interesserte kan lese mer på www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2164562.ece?service=print eller www.nfunorge.org.

Overgang

Når grunnskoleelever med spesialundervisning søker seg inn på videregående skole, kan dette gjøres på ulike måter.

Les mer på www.nfunorge.org/rogaland

Kunnskapsbank

Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning i Trondheim har nå oppdatert sin kunnskapsbank på temaet arbeid og aktivitet. I siste utgave av NAKU-magasinet "Utvikling" skriver Terje Olsen fra Nordlandsforskning mer om dette temaet. Interesserte kan også lese det han skriver på nett. Klikk deg i så fall inn på www.naku.no

Høgskole- utdanning

Ved Kennarahàskoli Islands ble det høsten 2007 satt i gang en yrkeskvalifiserende utdanning innen helse- og sosialfag for mennesker med kognitive funksjonshemninger. Dette er et deltidsstudium som over en treårsperiode gir en yrkeskompetanse tilsvarende et års heltidsstudium. Hele 23 studenter med utviklingshemning deltar. Interesserte kan lese mer i siste utgave av NAKU-tidsskriftet "Utvikling" (4/07), som er lagt ut på www.naku.no

Frivillig arbeid

Sosialt utviklingscenter i Danmark har opprettet et utviklingsprosjekt der søkelyset er rettet mot at mennesker med utviklingshemning får mulighet til å gjøre frivillig sosialt arbeid. Den frivillige innsatsen vil for eksempel si å være besøksvenn for eldre, hjelpe med innkjøp, gjøre hagearbeid, spille kort osv. Interesserte kan lese mer på www.sus.dk Bernhard Jensen og Andreas Hjorth Frederiksen kan gi mer informasjon på henholdsvis bj@sus.dk og ahf@sus.dk

"Skarp reaksjon fra NFU-sentralt"

I Samfunn For Alle nr. 6/2007 kommer forbundsleder Helene Holand med en bredside mot Elverum kommunes planer om bygging av boliger for mennesker med utviklingshemning. Hun tar riktig nok forbehold om at hun ikke kjenner prosjektet, men kjenner åpenbart til at framtidige beboere skal dele leilighet to og to. Hvor hun har det fra er en gåte for meg, kan det være fra Bjug Ringstad som åpenbart er pådriveren bak NFUs reaksjon?

Helt siden reformen har jeg følt at NFU ikke har takhøyde for den store variasjonen det er blant mennesker med utviklingshemning. Noen fungerer godt og gjerne bedre enn det diffuse grenseland mellom "normale" og utviklingshemmede. Andre mangler de fleste ferdigheter som gjør dem i stand til å tilegne seg og å utøve "normale" sosiale aktiviteter. Min datter tilhører den siste gruppen. Hun fungerer fysisk godt, men har ikke noe språk og mangler evnen til å konsentrere seg om vedvarende sosial kontakt. Derimot viser hun et konstant behov for muligheten til å kunne ta spontant kontakt med personer omkring seg.

Hun bor i en kommunal bolig fra 1990 med 5 leiligheter. Boligen var planlagt for 4 leietakere og stua i den 5. leiligheten skulle være felles for leietakerne og støtteapparatet, mens resten av leiligheten skulle være kontor og til disposisjon for ansatte. Slik fungerte det et par år, men beboerne ble etter hvert sittende alene i hver sin leilighet. Kommunen har et dagtilbud fra kl. 09.00 til 15.00 mandag til fredag. Ettermiddagene og kveldene, samt lørdag og søndag tilbringer min

datter i hovedsak alene i leiligheten. Den vesentlige avvekslingen er måltidene og bleieskift.

I Elverum er det mange på hennes funksjonsnivå. Det hjelper ikke min overbevisning om behovet for et ensartet botilbud å lese intervju med tidligere institusjonsbeboere. De som kan intervjues tilhører en annen divisjon i funksjonsnivå og har helt sikkert rett i sin framstilling. Hva med dem det ikke er mulig å intervjuer?

Min datters leilighet er etter vår oppfatning ideell for hennes boligbehov. Stor stue, kjøkken, bad, soverom og kott. Leiligheten har veranda på bakkeplan og plen med beplantning utenfor. Uten at hun har språk er det lett å forstå at hun trives i leiligheten, problemet er den dominerende alenetiden. Hadde hun hatt anledning til å oppsøke et fellesrom og kontakt med andre beboere og betjening ville alt vært mye bedre.

Elverum har også mange "godt fungerende" utviklingshemmede med muntlig og skriftlig språk, som dels bor i tilsvarende boliger og dels for seg selv i blokkleiligheter eller i hybelleiligheter. Mange av disse har et fattig sosialt nettverk, de må søke sammen og har eller vil få forbedret livskvalitet ved nærmere boligmessig tilknytning.

Kjære NFU – vær mer ydmyk i spørsmålet om boligformer for mennesker med utviklingshemning.

INGVALD PEDERSEN

Det store sviket

Sidan midten av 70-åra har ein i Norge hatt ein medveten opplæringsfilosofi der ein ut frå offisielle føringar har lagt an ei retning mot ein inkluderande skule.

Eg skal ikkje ta heile skulehistoria her. Den er kjend, og kan finnast i ulike kjelder. Eg for min del anbefaler Monica Dalen sin versjon. Der får historia ein klednad både av empiri og samfunnsånd.

Dei siste føringane er lagt gjennom L-97 med konkretisering av inkluderingsbegrepet og St.meld 30 (2003/04) "Kultur for Læring" der operasjonaliseringa av satsinga vart formelt lagt. Såleis skulle alt vere på plass til å etablere "ein skule for alle" (først presentert av NFU), og vegen skulle ligge der, brei og flat for at alle skulle kunne gå der.

Men!

Eg vil hevde at ein av dei største urettane som har vorte gjort i norsk skulehistorie, har vore gjort mot elevar med lærevanskar dei siste 10 åra.

Rett nok har mykje vore gale opp i gjennom, men eg vil årsake mykje av dette i lys av manglande kunnskap og haldning.

No har vi lovverket på plass!

Vi har eit utbygt skulesystem over heile landet!

Vi har utdanna tusenvis av spesialpedagogar på ulike nivå!

Vi har aldri hatt betre lærartettleik!

Vi har aldri hatt tilgang på meir teknologi og hjelpemiddel!

Vi har fagmiljø på kommunalt, regionalt og nasjonalt nivå!

Vi har direktorat og oppdaterte fylkesmenn!

Vi nyttar millionar av kroner på systemanalyse kvart år!

Vi har løfta kunnskap for elevane!

Vi har løfta kompetanse for lærarar og leiarar!

Vi har økonomi til det meste!

Vi har pressgrupper som heile tida hamrar laust.

Og vi har nesten aldri hatt større ulikskap i den norske skulen og større mangel på rettferd!

Aldri har den norske skulen tatt inkluderingsstanken på alvor!

Aldri har det norske samfunnet tatt inkluderingsstanken på alvor!

Aldri har det vore meir bruk for NFU til å kjempe fram realitetane i inkluderingsfilosofien!

For det er ein filosofi, det er eit globalt syn på korleis vi meiner at menneske skal leve saman.

Stoltenberg sa i nyårstalen sin at vi no skulle satse på skulen og at ein skulle bøte på dei manglane som vart avslørte i internasjonale undersøkingar. Mi utfordring til statsministeren er korleis vi skal handtere spenninga mellom resultatorientering i høve fag og skulen som ein inkluderande organisasjon.

Skuleleiarane

Mange foreldre til funksjonshemma barn etterlyser resultatorienteringa i høve utviklingsmåla for sine barn, men finn ikkje att målsettingar på dette området korkje i offentlege uttaler eller i fokuserte mål i Kunnskapsløftet eller Kompetanseløftet.

Det blir spennande å sjå kva definisjonar på utdanning og opplæring den nye stortingsmeldinga om kvalitet i utdanninga vil kome med, venteleg i løpet av våren. Her kjem truleg også ei stor satsing på skuleleiarar. NFU har i lang tid hevda at skuleleiarane kanskje er den viktigaste gruppa for å kunne realisere innhaldet i ei likeverdig opplæring for alle.

Etter vår meining burde det også leggjast til grunn eit minstemål for kvalitet på ulike opplæringsområde for alle elevar, og at ein i saksbehandlinga innførte eit presidentsarkiv slik at ein kan gå inn å sjå korleis til dels like saker er behandla og konkludert med tidlegare. Til slutt har NFU store forventningar til Midtlyngutvalet som skal ha ein brei gjennomgang av heile det norske opplæringsystemet. Dette vil vi kome attende til seinare.

Realitetane (og hald dokke fast!):

Talet på elevar i dei statlege spesialskulane var på sitt høgaste rundt 1980 med noko over 3500. I år 2000, ni år etter at desse skulane er lagt ned, finn vi 1797 elevar i spesialskular!

I 2004 er talet auka til 2295 (Statistisk Sentralbyrå 2006). Eitt år seinare finn vi 2391 elevar i spesialskular, ein vekst på 100 i løpet av eitt år (Sosial- og helsedirektoratet 2006). Tal frå Statistisk Sentralbyrå for 2004 viser at i tillegg til dei 1749 elevane i spesialskular, er endå 1169 elevar plassert i eigne grupper for spesialundervisning! I 2004 mottok dermed nær 3000 elevar i norsk skule eit klart segregert tilbod, berre 500 færre enn då talet på elevar i dei statleg spesialskulane var på sitt høgste!

Forskarar som har studert dette, har funne at det i tillegg er stor bruk av segregerte tiltak overfor elevar som blir sagt å gå i den ordinære grunnskulen. Kartlegginga av alternative opplæringstilbod for til dømes elevar med åtferdsproblem, viser at elevtalet i slike tilbod er dobla frå 1991, og at det no er om lag 2200 elevar i grunnskulen som mottar denne forma for segregert opplæring frå ein til fem dagar per veke (Jahnsen, Nergaard og Flaatten 2006).

Østrem (1998) fann til dømes at 60 prosent av elevane som var sagt å gå i vanleg klasse, var fem timar eller min-

dre til stades i klassen per veke! Yttehus og Tøssebro (2005) har funne at ca. 10 prosent av elevar med lærevanskar i vanleg klasse er fem timar eller mindre saman med klassen per veke, medan heile 40 prosent er 10 timar eller mindre saman med klassen.

I seinare undersøking av 486 barn med nedsett funksjonsevne finn Tøssebro og Ytterhus (2006) at 40 % av dei aktuelle barna mottar undervisning som er organisert på andre måtar enn det lovgrunnlaget og den uttalte ideologien tilseier.

Eg seier meg lei for alle desse tala, av ulike grunnar, men NFU blir skulda for å argumentere ut frå udokumentert fagleg bakgrunn. Difor er det viktig av og til å vise korleis den verkelege skuleverda ser ut.

Det er ei skam!

Dette er ikkje noko fint syn!
Det er slett ikkje eit fint syn!
Det er ei skam!

Nokon reagerte kanskje på den noko pompøse innleiinga av denne artikkelen! Gå no tilbake og sjå om ikkje orda likevel kan forsvare.

NFU vil be om eit møte med statsråden og påpeike denne uretten, men også kome med konstruktive innspel i debatten om korleis vi kan skape ein skule for alle som utgangspunkt for eit samfunn for alle.

STEINAR SANDNES,
LANDSSTYREMEDLEM OG LEIAR AV
NFUS OPPLÆRINGSPOLITISKE UTVAL

En skole for alle?

I artikkelen "Ein skule for alle, også utviklingshemma?" i siste utgave av SOR-Rapport (6/07) gir professor Peder Haug ved Institutt for pedagogikk ved Høgskulen i Volda blant annet uttrykk for at forskerne i liten grad har interessert seg for hvordan utviklingshemmede har det på skolen, hvordan undervisningen er lagt opp og hvilket utbytte de har av den. Haug viser blant annet til at selv om de fleste elever med utviklingshemning får spesialundervisning, vet vi lite eller ingenting om hva de får opplæring i eller hvordan den foregår.

Han konkluderer blant annet med at selv om det trolig er store variasjoner, har elever med utviklingshemning ingen garanti for å få en skolegang som de har utbytte av. - Skal vi komme videre, må det skje gjennom en utvidet kontroll med den virksomheten som foregår, slik for eksempel Riksrevisjonen har gjort og slik tilsynet fra utdanningsdirektørene fungerer, skriver Peder Haug.

Interesserte kan lese artikkelen som er lagt ut under linken SOR-rapport på www.samordningsradet.no.

Opplæringsloven

Kunnskapsdepartementets omfattende endringsforslag til opplæringsloven har vært på høring. De fleste høringsuttalelsene foreligger nå. For elever med utviklingshemning er retten til sakkyndig vurdering det mest sentrale punktet i denne sammenheng. Her spriker høringsut-

talelsene i alle retninger. Les mer på www.nfunorge.org/rogaland

Spesialundervisning

Ifølge Statistisk Sentralbyrå økte antallet elever som får spesialundervisning i egne grupper med hele 19 prosent i 2007 sammenlignet med året før. Det er Rogaland og Akershus som har flest elever med spesialundervisning i egne grupper. Du kan lese mer om dette på www.nfunorge.org/rogaland

Ny adresse

NFU Møre og Romsdal har fått følgende ny post- og e-postadresse fra 1. januar i år. Post: Postboks 7850 Spjelkavik, 6022 Ålesund. E-postadressen er mr fylkeslag@nfunorge.org

Kommunikasjon

"Mitt barn har så lyst til å kommunisere, men blir ofte feiltolket eller oversett!".

Dette er uttalelser Grete Bergerud og Loraine Ringdal ved henholdsvis Spesialpedagogisk senter i Nordland/Statped Nord og PPT Bodø ofte hører. I sin masteroppgave "Tar barn med Downs syndrom initiativ i sin kommunikasjon?", som er publisert i tidsskriftet Spesialpedagogikk (nr. 8/07), retter de to forfatterne søkelyset på hva vi skal se etter av signaler i samvær med disse barna for at vi kan bli mest mulig likeverdige kommunikasjonspartnere. De som vil vite mer kan ta kontakt på telefon 24 14 20 00 eller henvende seg til redaksjonen@spesialpedagogikk.no

VELKOMMEN TIL

Det er vinter og mørke tider.
Men snart er sommeren her igjen.

Har du planene klare for sommeren?
NFU arrangerer organisasjons- og ferieleir i år også.

Hove leir er på Tromøya utenfor Arendal.
Datoene er fra lørdag 19. juli til lørdag 26. juli.

Der kan du treffe gamle og nye venner og være med på spennende aktiviteter og kurs.

Du må være medlem av NFU for å delta på leiren.

Dersom du ikke allerede er medlem, kan du betale kontingent samtidig med påmelding.

Husene på Tromøya har rom med 3 eller 4 senger, og bad som er tilrettelagt for rullestol.

Leiren koster kr 4.700,-.
Ledsager betaler samme pris.
Dette dekker alle oppholdsutgifter, kurs og sosiale aktiviteter.

**De som først melder seg på, får plass.
Så meld deg på nå!**

Send påmeldingen i posten eller meld deg på vår hjemmeside www.nfunorge.org. Du kan også sende faks til oss.

Informasjon om postadresse og faksnummer finner du på neste side.

Spørsmål om leiren?
Ring NFU på telefon 22 39 60 50 eller skriv en e-post til post@nfunorge.org

SOMMERLEIR 2008!

JA! Jeg ønsker å delta på NFUs organisasjons- og ferieleir på Hove leir- og friluftssenter på Tromøya fra 19. til 26. juli 2008

Navn: _____

Adresse: _____

Poststed: _____

Er medlem Vil melde meg inn

Kommer alene JA NEI

Har med ledsager JA NEI

Bruker rullestol JA NEI

Bruker medisin JA NEI

Trenger mye hjelp JA NEI

Navn på kontaktperson hjemme: _____ Telefon: _____

Ditt telefonnummer: _____

Skjemaet klippes ut og sendes til NFU, Postboks 8954 Youngstorget, 0028 Oslo
Alternativt på faks 22 39 60 60 eller post@nfunorge.org

Adressaten betaler
for sending i Norge

Distribueres av
Posten Norge

**Norsk forbund
for utviklingshemmede**

Svarsending 1225
0090 Oslo

NORD-NORGES ORTOPEDISKE VERKSTED**Tilpasning og produksjon av Ortopediske Hjelpemidler :**

- Protoser ● Ortoser ● Fotsenger ● Innleggsåler ● Varmeortoser
- Korsetter/brokkbind ● Spesialsko ● Ortopedisk sydde sko.

Hvis du skulle være interessert i å benytte våre tjenester eller har spørsmål til oss er du hjertelig velkommen innom for en kopp kaffe og en hyggelig prat. Du finner oss i våre trivelige lokaler på mellomveien 23 i Tromsø.

Vi kan også formidle time til ortoped.

Våre åpningstider er mandag-fredag fra kl. 08.30 — 15.30

Telefon 776 00810

E-post: post@nnov.no – Web: www.nnov.no

ErgoSeat as

Møllendalsveien 1 – 5009 Bergen
Tlf.: 55 31 71 10 – Faks: 55 31 71 11
www.ergoseat.no

**Leverandør av
barnehjelpemidler
og skallseter**

Arendal Kommune

Tlf: 37 01 30 00

www.arendal.kommune.no

Tilpasning av bolig?

- søk om prosjekteringstilskudd

Via kommunen kan Husbanken tilby tilskudd til prosjektering av bolig **med inntil 12.000 kr**. Tilskuddet dekker bistand fra arkitekt eller annen fagkyndig.

Tilskuddet skal benyttes ved tilrettelegging av eksisterende eller ny bolig.

For mer informasjon, ta kontakt med kommunen din eller ditt regionkontor i Husbanken på tlf 815 33 370

www.husbanken.no

Husbanken

Alle skal kunne bo godt og trygt

Heimdal Gruppen

Vestre Rosten 79, 7075 Tiller

Tlf: 72 90 17 00

Fax: 72 90 17 01

www.heimdalgruppen.no

Lett å legge - lett i vekt...

TAKTORV
PATENTERT

Et norsk kvalitetsprodukt fra

NITTEDAL

TORVINDUSTRI A.S.

www.nittedal-torvindustri.no

Tlf.: 62 95 58 20 - Fax: 62 95 58 21

Telefonselskapet

Ledende aktør i det norske telefon markedet

Importør av hussentraler og teleterminaler

Telefonselskapet var den første leverandøren som introduserte en typegodkjent ISDN sentral i det norske markedet (1994) med Telecom Europe fra Ericsson. Distribusjon foregår gjennom et etablert og landsdekkende forhandlernet.

Besøk oss på: www.telefonselskapet.no

Norlandia
Grand Ocean Hotell

&

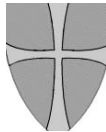

Norlandia Horten Catering

*Ditt naturlige valg til enhver anledning
Vi leverer mat du garantert blir fornøyd med*

Du finner oss i Jernbanegt.1, 3187

Horten

Tlf. 33 04 25 90 Faks. 33 04 51 03

 <i>Vestfold</i>	 <i>Nord-Trøndelag</i>	 <i>Hordaland</i>	 <i>Oppland</i>
SØLV I 120 ÅR A/S Th. Marthinsen Sølvarefabrikk Tlf. 33 34 48 00 • støtter NFU	maxit Leca maxit Group Industriveien 13, 7500 Stjørdal Tlf: 74 83 30 40	 Kleppestø Servicesenter Birger Haugland AS 5300 Kleppesto - Tlf. 56 14 02 95	THORBJØRN RUD HOTEL A.S Sagv.8, 3520 Jevnaker Tlf: 61 31 72 00 www.thorbjornrudhotell.no
 <i>Oslo</i>	 7530 Meråker Tlf. 74 81 34 60 Fax. 74 81 34 68	Haugesund Sparebank Avd. Bømlo 5443 Bømlo Tlf. 53 42 60 70 - Fax. 53 42 60 71	 Møller Bil Lillehammer Industrigt.11, 2619 Lillehammer Tlf: 24 03 37 25
 Renholdstjenester AS Ensjøveien 22B, 0661 Oslo Tlf: 22 19 57 28 Fax: 22 67 86 49	 <i>.....reisen du gjerne tar på nytt</i>	ÅSANE BARNEVERNSTJENESTE Kommunehuset 5105 Eidsvåg Tlf. 55 56 68 50 Fax. 55 56 67 60	 Reinsvoll Servicesenter 2840 Reinsvoll Tlf. 61 19 76 37
 <i>Aust-Agder</i>	 <i>Nordland</i>	 <i>Møre og Romsdal</i>	Tagmøbler Lena 2850 Lena Tlf. 611 60 323 Fax. 611 61 723
Kristiansen og Larsen-Maling og Interiør Roligheden, 4818 Færvik Tlf: 98 03 50 23	 Vefsn kommune 8654 Mosjøen Tlf: 75 10 10 00 Fax: 75 10 10 01	Data Pro AS Ålesund www.data-pro.no *Støtter NFU lokalt*	 Sel Kommune Tlf: 61 70 07 00
 <i>Vest-Agder</i>	NAV Hjelpemiddelsentral Nordland, Håkon VIIg 98, 8003 Bodø Tlf: 75 42 67 00	 Buss Møre Furene, 6100 Volda Tlf. 700 74 700 - 70 13 30 40 www.fjord1.no/bussmøre	Eidsiva Vannkraft AS 2920 Leira i Valdres Tlf: 61 22 13 00
 ColorLine	<i>Anonym Støtte</i>	Ø.Uri&Sønn AS Rørleggerfirma 6230 Sykkylven Tlf: 702 55 190 Vi ønsker NFU lykke til med arbeidet	Vågå kommune 2680 Vågå Tlf: 61 29 36 00 Fax: 61 29 36 01
 Salg av fasadeplater Steni as 3277 Steinsholt Tlf: 33 15 56 00 Fax: 33 15 55 70 e-mail: steni@steni.no Web-side: www.steni.no		 Skodje Kommune Tlf: 70 24 40 00 Vi støtter NFU arbeidet	 <i>Telemark</i>
		 Sykkylven Kommune 6230 Sykkylven *Vi støtter NFU*	Telen Pb. 83, 3671 Notodden Tlf. 93 23 42 00 Fax. 35 02 57 10
		 BRATTVÅG - SKODJE Besøk oss i dag på : www.brattvag-elektro.no Bruk oss • vi støtter NFU	Ole Reidar Karlsen AS Gravliveien 46, 3719 Skien Mob: 906 98 745 Graving/Sprenging/Transport/Plantering Aut. Entreprenør
		Comfort Ø.B.Rør AS 6150 Ørsta- www.ob-ror.no	MASKINENTREPRENØR Ottar Ringhus AS 3890 VINJE Tlf. 35 07 12 72 Mob: 97 77 04 92 Fax. 35 07 34 11 Me støtter NFU Vest-Telemark

For deg som trenger litt hjelp

De fleste av oss trenger litt hjelp på badet – før eller senere. Likevel får baderomsutstyr for funksjonshemmede ikke alltid den oppmerksomhet det fortjener. Med Porsgrund Funksjon har Porsgrund Bad tatt de funksjonshemmedes hverdagsproblemer på alvor. Ikke minst fordi produktene er utviklet i nært samarbeid med markedets fremste eksperter på området – de funksjonshemmede selv.

Produktene fra Porsgrund Bad får du hos rørleggeren – baderomseksperthen!

 PORSGRUND
www.porsgrundbad.no

Stians Pipeservice

- **Skorsteiner**
- vedlikehold
- rehabilitering
 - **Peis • Ovner**
- Salg og montering
- Tillit + Trygghet**
908 60 667

Finn Pettersen AS

Entreprenør

Grønnegt.104

2317 Hamar

Tlf: 62 53 56 00

Fax: 62 53 56 01

Global Ship Logistics AS

Bekkelagskaia 2, 0193 Oslo

Telefon 23 03 56 60, Telefaks 23 03 56 61

Maskinentreprenør

Trygve Knutslid

Liebakkvn.11

3825 Lunde

Tlf: 35 94 76 41

Mob: 991 51 858

Støtter NFU

TØMMERFIRMA HELGE HANEBORG AS

20 ÅRS ERFARING

Vi utfører alt innen:

Rehab • Tilbygg

Våtrom • Servicearbeider

St. Halvardsgt. 23, 0192 Oslo

Tlf. 22 08 09 24

Fax. 22 19 36 50

E-post: helge@haneborg.net

ABENA

Hygiene

22 80 43 10

www.abena.no

BYGGMAKKER

Verdal - Levanger

74075010 - 74056028

Gråmyra-Steinkjer

74019160 - 74160050

Alt i byggevarer, trelast, maling, kjøkken og interiør

Leiv Vidar

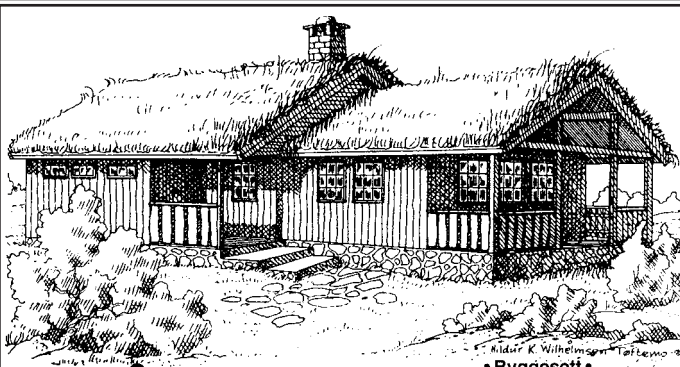

Stort utvalg i
tidsskrifter,
aviser og bøker

NARVESEN

Har du lyst har du lov

Narvesen CC Gjøvik • Narvesen Jernbanen
Telefon 61 17 93 96 • Telefon 61 17 26 22

BRATEN
HYTEBYGG A•S

Tlf. 32 71 48 07. Fax: 32 71 48 56. Mobil: 415 08 397
Tlf. priv.: 32 71 46 02. 3359 EGGEDAL

- Byggesett
- Oppsatte hytter
- Vinduer
- Dører
- Ovner
- Peiser
- Systemblokker
- Høystandardtomter på Haglebu

HØNEFOSS SENTERET

Distriktets ledende varehus
Vi holder været ute, og trivselen inne

P-hus plass for 250 biler

Tlf. 32 12 86 00 - Fax. 32 12 65 97

www.honefossenteret.no

HØNEFOSS

**Nedre Eiker
Kommune**
www.nedre-eiker.kommune.no
Tlf. 32 23 25 00 - Fax. 32 23 25 99
Trygghet-Service-Livskvalitet

HI BYGG AS
Når noe skal bygges
Ålesund
Tlf: 701 47 030 Fax: 701 47 031
Svein: 900 64 860 Odd Arne: 900 48 552
Vi hjelper deg med TOTALPROSJEKT PÅ:
* Nybygg * Rehabilitering * Innredning m.m

Odd`s flytte og scooterservice
Vi utfører alle typer vaktmestertjenester etter kundens ønske, som:
Transport- Tilkjøring av ved, Snømåking, Skigard, gjerding, Oppfyring, vask,
innkjøp, All slags vedlikehold og ettersyn, Større snekkerarbeid

Hadelands største bakeri
HADELANDSBAKERIET
Jaren. Tlf. 61 32 81 38
Konditoriet Gran Tlf: 61 33 18 70

*Vi har 30 års erfaring med snøscootertransport og
flytteettersyn i Skåbu m/omland!
Kontakt oss for gledelige priser!*
Tlf: 61 29 55 50 Mob: 95 19 46 25
www.skabu.com/odd

BYGGMESTER
Pål GJONE
Mob. 930 88 298
• Nybygg • Restaurering
Tlf. 33 11 15 24
3282 KVELDE

Lillehammer
Storgt. 51
2600 Lillehammer
Tlf: 61 05 05 00

Bamble Kommune
Kirkevn. 12, 3970 Langesund
Tlf. 35 96 50 00
Støtter Bamble lokallag av NFU

BYGG OG TØMMERMESTER
**Hans Petter
Krane**
Tlf. 970 98 482
Falkev. 19, 3475 Sætre
www.byggmesterkrane.no

**ROAR & TROND
BYGG A/s**
Nybygg - Tilbygg - Rehabilitering
Roar & Trond Velstadbråten
Roar: Strandveien 17 3330 Skotselv Tlf. 32 75 61 61 Mob. 90 83 09 66
Trond: Kringstadmoen 10 3350 Prestfoss Tlf. 32 71 07 48 Mob. 41 51 22 04

Orkla Grafiske A/S
Grønøra
7300 Orkanger
Tlf: 72 48 23 20
Fax: 72 48 26 85
E-post:
firmapost@orklagrafiske.no

VESTFOSSEN
Kulturhovedstaden Vestfossen
• Transportbiler • Kraner • Containere
Svendsen Kran og Transport
Tlf. 924 59 352 32 75 28 97
Avd. Jondalen
Tlf. 971 22 488 Fax: 32 72 67 00

ORKDAL KOMMUNE
Kommunesenteret
Tlf. 72 48 30 00
Telefaks: 72 48 30 01
www.orkdal.kommune.no

**Nord Fron
kommune**
Kommunehuset
Nedreg. 50, 2640 Vinstra
E-post: postmottak@nord-fron.kommune.no
Internett: www.nord-fron.kommune.no
Tlf: 61 21 61 00
Telefaks: 61 21 61 01
61 21 61 11
Åpningstid:
Man-fre.....kl 08.00-15.30

HYPERMARKED
Ålesund

ADVOKATENE
Hovstad & Kvernød

Hofsminde, 7290 Støren
Tlf. 72 43 02 00
post@gauldalsadvokatene.no
www.gauldalsadvokatene.no

Smurfit Kappa
Norpapp

Hensmoen, 3516 Hønefoss
Tlf. 32 17 22 00 Fax: 32 17 22 01

INTER-SUN A.S.
Verkstedvn. 8 P.Boks 104
1401 Ski

nicole
DAMEKLÆR

Tlf. 64 85 53 00
Fax. 64 87 56 06

SOLBERG
SPINDERIS UTSALG

Kom til oss!
Ring
32 27 01 52
Fabrikkutsalget

Bølgepappemballasje, displaymateriell,
pakketeknikk, emballasjerådgivning.

GJØVIK ELEKTRO
& AUTOMASJON AS

Tlf: 61 13 80 80

SpareBank 1 Telemark

Tlf: 02610 Fax: 35 53 02 18
www.sbltelemark.no

BERMINGRUD
ENTREPRENØR AS
KROKSTAD INDUSTRIOMRÅDE
P.b 158, 3054 KROKSTADELVA

Tlf: 32 27 44 80
www.bermingrud.no

VALDRES
STORSENTER
på Leira

Åpent: man-fre 10-20 • lør 10-18

HYDRO
Hydro Aluminium
Structures

QUALITY
HOTEL

AIRPORT HOTEL GARDERMOEN
BY CHOICE HOTELS

2050 Jessheim
Tlf. 63 92 61 00
www.choicehotels.no/hotels/no014

Det Norske Veritas
Ingvald Ystgardsv.15,
7047 Trondheim
Tlf: 73 90 35 00 Fax:73 90 35 44

VESTFOLD
FYLKESKOMMUNE
Horten tekniske fagskole
www.horten-tf.no

To års studier på heltid eller
ta studiene på deltid

•Elkraft•Elektronikk
Tlf:33 07 90 44

Eiendoms-
forvaltning A/S

Komediebakken 9, 5010 Bergen
Tlf. 55 90 45 30, Fax 55 90 45 31

Støtter NFU sitt arbeide!

NORDBOHUS HLV
Postboks 50, 2711 Gran
Besøksadresse: Stenberggården
Tlf: 61 33 96 30
Fax: 61 33 96 31
www.nordbohus.no

 Akershus	Steinkjer-Avisa AS Skippergata 11C, 7713 Steinkjer Tlf: 74 10 01 30	 Oppland	Lillehammer Produkter AS Smedstadv.27, 2605 Lillehammer Tlf: 61 22 18 80
Nannestad Arbeids og Aktivitetsenter Tlf: 63 93 08 95 Bahusvegen 2030 Nannestad	Elcom AS 7900 Rørvik-Tlf: 74 39 39 33	Valdres Graveservice 2900 Fagernes Mob: 909 44 360	Snertingdal Auto 2826 Snertingdal Tlf: 61 18 43 35
HTR Romerike AS Tlf: 63 99 08 90 www.htr.no 2022 Gjerdrum	 Hedmark	Gausdal Fysioterapi 2623 Vestre Gausdal Tlf: 61 22 35 26	Næringshagen Nord-Gudbrandsdal Vågåv. 35, 2680 Vågå Tlf: 61 21 77 00
Team Regnskap AS Pb. 130, 2051 Jessheim Tlf: 63 94 61 60	BJØRSETH industriservice AS Maskinering/Sveis, 2335 Stange Tlf: 62 57 14 99	Lillehammer Taxisentral Tlf: 61 25 40 32	Stefferd Rehabiliteringssenter 2846 Bøverbru Tlf: 61 19 91 00
 Buskerud	 Møre og Romsdal	Grønvold Eiendom AS Storgt.86, 2603 Lillehammer Tlf: 61 25 85 55	Jevnaker BILVERKSTED Glassverkvegen 25,3520 Jevnaker Tlf:61 31 10 07
Bjørn Skinnes AS Forskaling - Armering - Betong Nedbergkollvn.30,3050Mjøndalen Tlf: 32 87 71 94	Ekornes Møbler Bankv.14, 6200 Stranda Tlf: 70 25 52 00	Ringebu og Fåvang Regnskapslag 2634 Fåvang Tlf: 612 84 330	Øiom Karosseri 3520 Jevnaker Tlf: 61 31 13 74
Optiker Bjørn Ramberg i Vestfossen støtter NFU	 Troms	Johns Glass og Fasade AS 2670 Otta Tlf:61 23 07 10 Fax:61 23 07 52	Sole A/S 2848 Skreia Tlf: 61 16 49 32
Norsk Formularindustri Mjøndalen-Se våre tilbud på: www.nfias.no	Odd Berg Gruppen Pb. 233, 9253 Tromsø Tlf: 77 62 15 50	Bygg-takst Gjøvik AS Sommerfeldtsgt.5, 2815 Gjøvik	 Sør-Trøndelag
Uvdal Snekkerverksted www.uvdaltrelast.no	Kolo Veidekke Andslimoen, 9325 Bardufoss Tlf: 77 83 05 80	Frank Ivar Eriksen Elgv. 23, 2830 Raufoss Tlf: 90 18 35 16	Vekst Oppdal AS Industrivegen N 40, 7340 Oppdal Tlf: 72 40 06 80
 Nord-Trøndelag	Skjervøy ASVO Industriv.7, 9180 Skjervøy Tlf: 77 77 75 77	Energisenteret 2625 Fåberg Tlf: 61 27 49 40	Oppdal Kommune Opplæring og bolig Tlf: 72 40 10 00
Skeidar Stjørdal AS 7500 Stjørdal Tlf: 74 84 00 00	Toyota Hell Bil AS Lade allè 69,7041 Trondheim Tlf: 98 29 49 00	Litra AS Industrigt.62, 2619 Lillehammer Tlf: 61 26 66 00	Orkla Exolon KS 7300 Orkanger Tlf: 72 48 35 00
Midtre Namdal Vekst Akslavn.5, 7820 Spillum Tlf: 74 21 66 10	Meldal ASVO A/S Storås, 7334 Storås Tlf: 72 49 58 50 Fax: 72 49 58 51	S & B Stenersen 2636 Øyer Tlf: 976 56 897	Holtålen kommune 7480 Ålen Tlf: 72 41 76 00

Active Media-systems Norge AS
Postboks 24, 3341 Åmot
Tlf: 32 78 17 50
Fax: 32 78 17 70

Leveringsadresse:
Kattfos Næringspark
3360 Geithus

- MARKETING
- TRYKKSAKER
- LAYOUT
- GRAFISK DESIGN
- MARKEDSFØRING
- DISTRIBUSJON

natre
vinduer & dører

Engenveien 1, 2827
Hunndalen
Tlf: 61 18 80 10
Fax: 61 18 80 20
www.natre.no
e-post: post.gjovik@natre.no

Plan og Prosjekt Arkitekter

Lillehammer
Storgt.75, Pb.3,
2601 Lillehammer
Tlf: 61 05 90 00
Fax: 61 05 90 01
www.ppark.no

Nord Trøndelag
Fylkeskommune
7735 Steinkjer, Fylkets hus
Tlf. 74 11 10 00 - www.ntfk.no
Støtter NFU i Nord-Trøndelag

Jan E. Svenningsen lakservice AS

- TAKRENNER • TAKSHINGEL
- TAKSTIGER • SNØFANGERE
- TAKSTEIN • ASBESTSANNERING
- BESLAG ETTER MÅL

Tlf.: 32 88 01 14
Mobil: 92 65 98 46

Rabbenveien 24, 3039 Drammen

Kraftverkene i Orkla

7393 Rennebu •
Tlf. 72 42 83 00

Th. Jacobsen
Bygg og tømmermester

Utfører alt innen:

- Tilbygg
- Ominredninger
- Modernisering av bad og kjøkken

Klemmav. 21 A - 2743 HARESTUA

Tlf. 61 32 08 12

www.thjacobsen.no

NAV Arbeid

Pb. 2861, Kjorbekk 3702 Skien
Tlf: 35 57 33 00 Fax: 35 57 33 41

www.nav.no

DATA CONSULT Nesbyen a/s

En nyttig samarbeidspartner

Næringstunet Nesbyen
Sjåheimvegen 26
3540 Nesbyen

Tlf. 32 07 27 10

Web: www.dcnesbyen.no

E-post: firmapost@dcnesbyen.no

SORAL

**Sør-Norge
Aluminium AS**

5460 Husnes

Tlf. 53 47 50 00

Fax. 53 47 50 26

MEDINOR
Et AXIS-SHIELD selskap

Nils Hansens vei 4
Postboks .94, Bryn,
0611 Oslo

Tlf: 22 07 65 00

Fax: 22 07 65 05

VGG

ESSILOR NORGE AS

Optikk - Engros

Kongensgt. 2, Pb. 8
3601 Kongsberg

Tlf. 32 72 60 00

Fax. 32 72 63 50

VALIDUS

NORGES STØRSTE HANDELSHUS FOR YTRE OG INDRE SKJØNNHET OG VELVÆRE

ØKONOR

Vi er noe for den som vil noe

Økonor Gjøvik, 61 14 63 30
gjovik@okonor.no, www.okonor.no

 Energi
ØVRE EIKER ENERGI AS

 Nett
ØVRE EIKER NETT AS

 I-Nett
ØVRE EIKER

FABRIKKT. 5^B • 3320 VESTFOSSEN • TLF.: 32 25 14 00 • TELEFAKS: 32 75 14 90

 <p>Aust-Agder</p>	 <p>Buskerud</p>	 <p>TOM'S BILBERGING 3570 ÅL</p> <p>*24 timers assistanse* Små og store biler Berging for NAF Tlf: 91 88 10 00 - 32 08 10 00</p>	<p>Brødr. Stenskjær A/S 2120 Sagstua Tlf. 91 74 22 45 90 61 54 29/90 61 54 30/90 87 82 01</p>
<p>Toyota Arendal AS Skarpnes, 4823 Nedenes Tlf: 37 05 80 00 arendal.toyota.no</p>	 <p>LEGEVAKTA Drammen Lier Sande Svelvik</p> <p>Åpningstider og telefonnummer se: www.legevaktadrammen.no</p>	<p>Bakermester Klausen Nå kan du bestille kaker på vår nettside: www.bakerklausen.no Tlf: 32 23 16 00 *Spør etter Klausenbrød*</p>	 <p>Profilert listverk til meget rimelige priser www.treportalen.no Tlf: 62 35 33 57 Mob: 95 12 10 83 Fax: 62 35 54 52</p>
 <p>Akershus</p>	<p>Elementmontasje AS 3300 Hokksund Tlf: 32 75 08 08</p>	<p>Fjeld Transport • Alt innen frakt • Tlf. 32 21 19 70 Mobil 901 62 387</p>	 <p>RINGSAKER KOMMUNE Pb. 13, 2381 Brumunddal Tlf. 62 33 50 00 Fax. 62 33 50 31</p>
 <p>FAGFOLK VELGER WÜRTH Alt innen skruer, verktøy og kjemi Würth Norge AS Mortev. 12, 1481 Hagan Tlf. 67 06 25 00-Fax. 67 06 27 17</p>	<p>STØRST UTVALG I GARDINER-TEPPER-TAPETER Vår betjening står til disposisjon og hjelper deg med interiørspsørsmål.</p> <p>32 12 02 10 Søndre Torv 1, 3510 Hønefoss Mobil 917 95 544</p>	<p>Flesberg Kommune</p> <p>3623 Lampeland www.flesberg.kommune.no Støtter NFU</p>	 <p>eskoleia Lensmann Jansensv. 39 2211 Kongsvinger Tlf: 62 81 08 10</p>
<p>Terjan AS P.b. 42, 1483 Skytta Tlf: 67 07 88 92 Fax: 67 07 95 71</p>	 <p>Røyken Kommune 3440 Røyken - Telefon 31 29 60 00 Vi støtter NFU lokalt</p>	<p>Modum ASVO Besøk oss: www.modumasvo.no *Vi jobber gjerne for deg!*</p>	<p>ROMEDAL ALMENING</p> <p>SKOGBRUK 2330 Vallset Tlf: 62 58 53 60 www.rasa.no</p>
 <p>Hagan Åpn. tider: 9-21 (9-18) 1481 Hagan • Tlf. 67 07 70 79</p>	 <p>Sigdal Kjøkken as 3358 Nedre Eggedal Tlf. 32 71 40 00 - Fax. 32 71 38 41 www.sigdal.com</p>	 <p>Finnmark</p>	<p>Borregaard Skoger AS P.boks 102, 2401 Elverum Tlf. 62 41 96 50 Fax. 62 41 96 79 www.borregaard-skoger.no</p>
<p>Hafslund Fjernvarme AS 2060 Gardermoen Tlf: 63 97 84 44</p>	<p>Fronius Norge Solbergelva www.fronius.no</p>	<p>SØR-VARANGER AVIS www.sva.no</p>	<p>JOHN DEERE FORESTRY AS Industriv. 27, postboks 1245 postterminalen 2206 Kongsvinger Tlf: 62 83 11 00 Fax: 62 83 11 02</p>
<p>Rørkompaniet Wien & Lie AS Tlf. 66 84 92 80 Fax. 66 77 60 39 Kirkeveien 54, 1364 Hvalstad</p>	 <p>SAGA AS Trelast og byggevarer Tlf: 32 78 31 00</p>	 <p>Hedmark</p>	<p>Elverum Kommune</p> <p>2418 Elverum Tlf: 62 43 30 00 Fax: 62 43 31 00 www.elverum.kommune.no</p>
<p>Wøiens Regnskapskontor AS P.b 47, 1371 Asker Tlf: 66 76 50 50</p>	<p>Eiker Husbygg entreprenør, tømrer og murer John Richard Øen 916 38 810 Erik Brekka 906 87 311</p>	<p>Sentralregisteret for Sikkerhetsopplæring Registrering og utstedelse av kompetansebevis for hele landet. 2435 Braskereidfoss Tlf. 62 42 33 00 Fax. 62 42 30 65</p>	 <p>Nord-Odal Gjensidige Brannkasse 2120 Sagstua Tlf: 62 97 88 50 Fax: 62 97 88 51 Bruk ditt lokale forsikringsselskap</p>
<p>Ing. H. Asmyhr AS Hvamsvingen 10 2013 SKJETTEN Tlf. 64 83 45 50 Fax. 64 83 45 55</p>	<p>Børre Martinsen Tømmertransport *Støtter NFU*</p>	<p>Sikkeland's Regnskapskontor Elvarheimgt.10, 2408 Elverum Tlf: 62 41 08 60 Fax: 62 41 03 68</p>	<p>Ing. Jon Hallås AS Storgt.15, 2408 Elverum Tlf: 62 41 75 55 Fax: 62 47 75 60 elverum@inghall.no</p>
<p>T.R. ELEKTRO AS Innen- og utrykingsarbeid Autorisert el. installatør Tlf. 64 87 16 45 - Fax 64 87 16 47 Mob. 908 48 815 Adr.: Søndre Ski Gård, 1400 Ski</p>	<p>Modum Regnskap og Data AS P.Boks. 195, 3371 Vikersund Tlf. 32 78 86 03 Fax. 32 78 89 40</p>	<p>Lege Thor K. Gotaas Furnesvn. 1, 2380 Brumunddal</p>	 <p>Eidskog Stangeskovene AS 2230 Skotterud Tlf. 62 83 22 00 Fax. 62 83 22 01 Sagbruk - Høvleri</p>
<p>Øvre Romerike Industriservice A/S Montering og pakking 2072 Dal-E-post: ori@ori.no Tlf. 63 95 94 60 Fax. 63 95 94 69</p>	 <p>HTR ELEKTRO Dagali, 3580 Geilo Tlf. 32 08 98 65 Fax .32 08 98 66</p>	<p>Maskiner for ethvert oppdrag</p> <p>SENDERUD AS Arnstens veg 2, 2407 Elverum Tlf. 62 41 14 33 Faks. 62 41 56 30</p>	 <p>Løten Kommune Kildeveien 1, 2340 Løten Tlf: 62 59 30 00 Fax: 62 59 30 01</p>

Vi gir lettlest innsikt og oversikt

klar
tale

klar
tale

Bestill Klar Tale: www.klartale.no
E-post: abonnement@klartale.no
Telefon: 23 339 191 Telefaks: 23 339 151

- Jeg ønsker Klar Tale i postkassen min hver torsdag i ett år for kroner 450,-
Jeg ønsker:

Vanlig avis Lyd-CD Blindeskrift

- Jeg ønsker både en vanlig avis og lyd-CD i ett år for kroner 675,-

- Vi ønsker et gruppesett med 15 aviser hver torsdag i skoleåret for kroner 1.600,-

- Send en **gratis** prøveavis

Navn:

Adresse:

Postnummer: Sted:

Telefon:

Kan sendes uten
frimerke i Norge.
Vi betaler porto.

KLAR TALE
Svarsending
00934743

Postboks 1180
Sentrum
0107 Oslo

FRAMskolen

på Vällersund Gård

Et toårig folkehøyskolelignende lærested for unge voksne utviklingshemmede mellom v.g. skole og et aktivt yrkesliv

FRAMskolen setter seg som mål, gjennom to års læring, å kunne gi elev, pårørende og eventuelt den kommunale omsorgstjeneste, innsikt i hvilke muligheter den enkelte elev har i forhold til framtidig boform, videreutdanning og yrkesvalg.

Framskolens tre grunnmotiver:

FORSTÅ VERDEN (undervisning)

- Utforsk verden, nasjonalt og internasjonalt
- De andre og meg selv
- Parforhold og seksualitet
- Teater, drama, sang, musikk, maling og diktskriving
- Utvikle evnen til å uttrykke seg
- Lær å sende e-post og å finne frem på internett

LEVE I VERDEN (bo- og hverdagsferdigheter)

- Pleie av bolig og klær • Planlegging • Gjøre innkjøp
- Lage mat og stelle i stand måltid til hverdag og fest
- Bruk og forståelse av penger og regnskap
- Tid og tidsbegreper

ARBEIDE I VERDEN (i verkstedene)

- Arbeid i bakeri • Veve i veveriet • Samle urter
- Arbeide med i husholdningen
- Arbeide med i jordbruk og gartneri

Fritid og friluftsliv

- Friluftaktiviteter på sjøen og i fjellet.
Opplæring i ridning, båtliv og fjellvandring, går også inn som en del av undervisningen.
- Deltagelse i aktiviteter i nærmiljøet.
- Uforpliktende samvær, dans og lek.

Det første året bor elevene på internat.

Det andre året bor elevene mer selvstendig.

Påmeldingsfrist 1. april 2008

Innføringskurs for nye elever og pårørende 9. – 11. mai -08

For nærmere informasjon (helst mellom 12.00 og 14.30):

Dag Balavoine eller Hanna Schmeding

Telefon 72 52 70 80/99 60 88 10

Du kan også skrive til framskolen@camphill.no eller

FRAMskolen på Vällersund Gård, 7167 Vällersund

FRAMskolen – fra livet i familie og skole, til et liv som voksen

Treng du

juridisk rådgjeving i trygdesaker?

Vi tilbyr juridisk bistand ved klage- og ankebehandling etter prinsippet "no cure, no pay". Det vil seie, dersom vi tek på oss ei sak, utan å oppnå endring i vedtaket, fråfell vi kravet om sakskostnadar. Dersom vi vinn fram med saka, bli sakskostnadane dekt av staten

Kontoret bistår også med generell juridisk hjelp etter vanlege timeavtalar/satsar.

Fleire opplysningar kan du få ved å kontakte oss på
tlf. 70022200
faks 70022201
mobil 92847803

Mikrodayisy

DATA PROGRAMVARE HJELPEMIDLER

Velkommen til vår nettbutikk:

www.mikroshop.no

Vi kjører alltid -
hver time
hele døgnet
alle dager
hele året

Ruteopplysning: 177
www.TIMEkspresen.no

TIMEkspresen

Uthvilt frem - uthvilt hjem

nettbus

Profilmateriell

Buttons i to varianter:

Liten 3,- kr

Stor 5,- kr

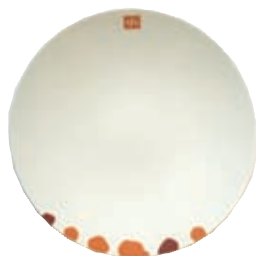
Pins 20,- kr

Krus 130,- kr

Gratis klistremerker

Tallerken 130,- kr

Skulderveske 150,- kr

Nakkeband 25,- kr

Penn 8,- kr

Bordvimpel
Uten fot 150,- kr

NFU formidler
salg av fot,
omkring 150 kr i tillegg

Klistremerker
6 merker per ark 6,- kr

Veilederhefte til studieheftet "Aktiv i egen organisasjon"

Kursmaterieill

Kursmappe 20,- kr

Kursbevis 10,- kr

Frakt kommer i tillegg

Bestill i dag

Bestilling _____

Navn _____

Adresse _____

Poststed _____

Eller bruk nettbutikken til NFU på www.nfunorge.org

Alle kurshefter 35,- kr per hefte.

Fra foreldrehjem til eget hjem

Kommunevalg

Stortingsval

NFU
– en organisasjon

Aktiv i egen
organisasjon

NFUs
prinsipp-program

Vi og samfunnet

Tillitsvalgt i orga-
nisasjonen NFU

Ledsagerhefte

Veileder til
kurslærer

Seksualitet
og samliv

Kroppen min
og følelsene mine

Adressaten betaler
for sending i Norge

Distributør av
Posten Norge

**Norsk forbund
for utviklingshemmede**
Svarsending 1225
0090 Oslo

BLADET OM DOWNS SYNDROM

MARIHØNA

Norges eneste tidsskrift om Downs syndrom
Historier fra foreldre, fagartikler, reportasjer, nytt fra foreldreforeninger og masse annet spennende!

Eget nettsted på www.marihona.com.
Nettbutikk - bildegalleri - diskusjonsforum.

Bestilling: post@marihona.com /
Marihøna, Steinbiten 5, 6515 Kristiansund
Pris: 325,- for årsabonnement
Fakta: 24 sider - farger - fire utgaver årlig

Kontakt oss!

Forbundsleder

Helene Holand
22 39 60 50/91 12 24 59
helene@nfunorge.org

Nestleder

Alf Anvedsen
52 71 21 27
alf.anvedsen@bluezone.no

Steinar Sandnes

57 00 92 46
steinar.sandnes@enivest.net

Rita Lucia Endresen

72 58 35 81/95 96 38 75

Gørild Skancke

72 87 26 89
gorskan@online.no

Lillian G. Rasmussen

77 68 23 59
lillian@hifm.no

Trine Lise Systad

38 03 00 14
trinelinesystad@yahoo.no

Nasjonalt

Norsk Forbund for Utviklingshemmede

Pb 8954 Youngstorget
0028 Oslo

Besøksadresse:

Youngstorget 2a, 7. etasje
Telefon: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60

post@nfunorge.org

Bankgiro: 8200.01.93417

Fylkeslagene

NFU Oslo Fylkeslag

Sporveisgaten 10, Egt. 4
0354 OSLO
22 69 54 10
lrichter@online.no
oslofylkeslag@nfunorge.org

NFU Akershus Fylkeslag

Postboks 33
1914 YTRE ENEBAKK
90 83 93 80/64 92 62 53
tbh@bluezone.no

NFU Østfold Fylkeslag

v/Greta Sandli
Solheimsveien 37
1605 Fredrikstad
69 31 34 02
erland.bjorn.sandli@fredfiber.net

NFU Hedmark Fylkeslag

v/Eva Olsen Høisveen
Ringsakervegen 38
2380 BRUMUNDDAL
62 34 09 14/48 19 39 60
eo-ho@online.no

NFU Oppland Fylkeslag

v/Anne-Lise Arnkværn
Bankgt 19g
2609 LILLEHAMMER
61 25 28 10
post@nfu-oppland.org

NFU Buskerud Fylkeslag

v/Mette Karlsrud
Kreftingsgt. 8 A
3513 HØNEFOSS
61 31 98 20 / 93 41 23 31
mette.karlsrud@ansatt.opplandvgs.no

NFU Vestfold Fylkeslag

Baglergt. 3
3111 TØNSBERG
33 04 05 95/92 02 89 38
nfu.vf@frisurf.no

NFU Telemark Fylkeslag

v/Arild Kvitsand
Ødegardsfeltet 37
3810 GVARV
35 95 62 37 / 99 63 60 40
arikvits@hotmail.com

NFU Aust-Agder Fylkeslag

v/Solveig Lohne Ørum
Solheimsvn. 11
4817 HIS
37 01 13 05 / 92 85 48 55
Infuaa@start.no

NFU Vest-Agder Fylkeslag

v/Jan Harald Lilledrange
Meiseveien 4
4400 FLEKKEFJORD
38 32 38 69/90 77 26 68
janharald@rt.no

NFU Rogaland Fylkeslag

Ryfylkegt. 22
4014 STAVANGER
51 89 15 50
post@nfu-rogaland.no

NFU Hordaland Fylkeslag

Boks 13
5838 BERGEN
56 14 31 58/99 23 00 78
nfhordaland@online.no

NFU Sogn og Fjordane Fylkeslag

v/ Gunhild Skinlo
Boks 118
6821 SANDANE
57 86 54 66/47 60 59 84
gunhildterese@hotmail.com

NFU Møre og Romsdal Fylkeslag

Postboks 9140
6023 ÅLESUND
70 15 10 30 / 41 04 43 59
nfumr@adsl.no

NFU Sør-Trøndelag Fylkeslag

v/Marit Mathisen
Sverdveien 21
7130 BREKSTAD
97 95 57 66 / 95 85 77 99
maritm2@broadpark.no

NFU Nord-Trøndelag Fylkeslag

v/Snorre Ness
Postboks 183
7801 NAMSOS
74 21 23 08 / 90 51 69 66
snorre.ness@hint.no

NFU Nordland Fylkeslag

Postboks 843
8001 BODØ
75 52 40 48 / 91 72 47 08
nfu-nord@online.no

NFU Troms Fylkeslag

v/Rigmor Hamnvik
Bregneveien 2
9050 STORSTEINNES
77 72 05 24 / 97 16 73 24

NFU Finnmark Fylkeslag

v/Aud-Inger Onshuus
Myrseth 27
9518 ALTA
78 44 03 66 / 41 20 67 65
inge-ons@online.no

Dag Nistad nyter livet i egen leilighet.

Herre i eget hus!

Tips om en trivelig sak fra Sogn og Fjordane dukket for en stund siden opp i SFA-redaksjonen – som vi med glede formidler videre – til inspirasjon. I disse tider da stadig flere – men fortsatt altfor få personer med utviklingshemning eier sitt eget hjem, er det fint å høre om dem som gjør det.

En av dem er Dag Nistad fra Dale i Sunnfjord i Sogn og Fjordane. Han flyttet hjemmefra og rett inn i egen selveierleilighet, kjøpt på det åpne markedet for snart tre år siden. Dag hadde selv spart opp en egenkapital og lånte resten av kjøpesummen av den lokale sparebanken. Han fikk i tillegg etableringstilskudd for nyetablerere i kommunen. Dette – og ikke Husbankfinansiering – skulle vise seg å være det billigste for ham.

Dag var utplassert hos Coop i Dale mens han gikk på ungdomsskolen. Han jobbet der også på videregående. Og for å gjøre en lang historie kort: Den samme bedriften fikk integreringstilskudd i tre år for å ha ham i arbeid etter videregående. I dag er han fast ansatt – og stortrives.

Assistenter

26-åringens hverdag ellers består av samvær med familie og venner. Seks timers ukentlig voksenopplæring står også på programmet. I stedet for vanlige hjemmetjenester mente man i Fjaler kommune at den ressurssterke unge mannen med Downs syndrom ville ha mer glede av brukerstyrt personlig assistanse. Siden har hans mor, Laila Nistad, vært arbeidsleder for de to som ble ansatt. I samarbeid med

henne og hovedpersonen blir assistentenes arbeidsoppgaver justert etter behov – både med tanke på når de skal jobbe og hva de skal arbeide med. Det kan være alt fra husarbeid til besøk på kino og kafé – avhengig av hva Dag har lyst til og behov for.

Dag går i tillegg på trening sammen med assistenten sin. Han leser og samler på ulike magasiner og blader, liker å se film på dvd og er glad i musikk. 26-åringen er et ordensmenneske, lager mat, bruker vaskemaskin og gjør alt husarbeid sammen med assistentene sine. Den trivelige ungkaren nyter kort sagt livet som herre i eget hus!

BMK